

«Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!»

ЭНГИЭЛЭ

12+

2019 сыл
Кулун тутар
28 күнэ
Чэппиэр
№ 12 (10697)

1935 сыл алтынны 5
күнүгэр төрүтэммитэ

Нам улууһун хаһыата

1996, 2005, 2009 сылларга
«Сыл бастыг хаһыата»

БЭҕЭНЭЭ... БҮГҮН... САРСЫН...

Улуус баһылыгын
муньабыттан
бэлиэтээһиннэр

Баһаарынай сулуоспа начальнига И.М. Винокуров иһитиннэрбитинэн, туһааннаах тэрилтэ нэһиликтэр дьаһалталарын кытта 922 чааһынай ыгаллары уонна тэрилтэлэри баһаартан сэрэхтээх буолуу быраабылатын тутуһууларын бэрэбиэркэлээбиттэр, сэрэтэр үлэ ышпыттар.

Бэрэбиэркэлээһиннэ чааһынайдар уонна тэрилтэлэр дьиэлэрэ 100% хабыллыахтаах.

«Роспотребнадзор» начальнига Е.И. Ильина иһитиннэрбитинэн, «Эрэл» ТХПК комбинатыгар уонна 11 арыы онгорор сыаҕар бэрэбиэркэ ыытыллыбыт.

Ааспыт нэдиэлэбэ Үөдэйгэ Россия бастыг тренерэ, кик-боксинг федерациятын үтүөлээх тренерэ Анатолий Барашков бириһигэр оҕолорго уонна улахан дьонго боксага аһаҕас күрэхтэһии уонна улуустаагы «Аҕа күрэхэ», Намна «Урун Уолан», Партизанга «Ойбон алларыы» күрэхтэһиилэрэ буоллулар.

Культура үлэһиттэрин күнүгэр номинацияларга бастыгнарын ааттаньлар: «2019 с. Тья сириг библиотекаларын бастыг үлэһиттэрэ» - У.Н. Антонова (Хатырык библиотекатын сэбиэдиссэйэ); «2019 с. Тья сириг бастыг библиотеката» - Намнаагы Н.М. Рыкунов аатынан киин библиотека (сэбиэдиссэй М.Р. Софронова); «2019 с. Культура, сынналан тэрилтэтин бастыг үлэһитэ» - А.Г. Мылаханова (I Хомустаах «Алгыс» уус-уран салайааччыга), М.С. Попова («Ньургунун» народнай коллектив хореограба); «2019 с. Культура бастыг тэрилтэтэ» - I Хомустаах «Алгыс» КСК (директор А.Н. Новгорова); «2019 с. Музей бастыг үлэһитэ» - Р.Л. Федоров (П.И. Сивцев аатынан музей быыстапкалыыр саалын сэбиэдиссэйэ); «2019 с. Бастыг музей» - Никольскайдаагы И.С. Шарапов аатынан сир музейа (сэбиэдиссэй П.Р. Протопопова).

«Биир ньыгыл Россия» партия «культура тэрилтэлэрин материалнай-техникскэй баазаларын бөбөргөтүүгэ» программатыгар кыттан кыайылыабынан тахсыбыт Ленскэй нэһиликтэ дьаһалтата (баһылык А.Г. Новгородов) 1500000 солкуобайдаах сертификатынан наһараадаланна.

Бэлиэтэнэ И. ИВАНОВ

Муус устар 1 күнэ
- Аҕа күнэ

АҒА ОРУОПА ҮРДЭЭТИН

Кулун тутар 23 күнүгэр Үөдэй нэһилиэгэр «Аҕа күрэхэ» буолан ааста.

Үөдэй, Партизан, Модут, Хамаҕатта, Хатыг Арыы нэһиликтэртэн уопсайа 6 хамаанда кытына. Хамаатталар икки хамаанданы туруордулар. Бу күрэхтэһии спонсордарынан «Нам улууһа» МТ дьаһалтата, Намнаагы РЭС коллектива (нач. В.С. Васильев), «Теплогаз» (сал. А.В. Попов), «Кэскил» б/х (А.А. Кузьмин); үөрэх үлэһиттэрин салайааччылары: А.Г. Шарапов уонна А.А. Павлов, ИП С.Р. Дьячковская, «Эрэл» ТХПК (сал. Нь.Ф. Гуляев), «Урсун» ИП (Дь.М. Лебедев) буоллулар.

Күрэхтэһиилэр 8 көрүнгө олус тынааһынаахтык, хатыһылаахтык бардылар. Биридди көрүнгө кыайылыахтарынан табыстылар:

Бэйэни билиһиннэригэ: I м. - Иннокентий Иннокентьевич уонна Юлиан Ивановтар (Үөдэй); II м. - Дмитрий Семенович уонна Эдгар Поповтар (Модут); III м. - Дмитрий Дмитриевич уонна Артур Семеновтар (Партизан).

Сагарбат буолуохха сагаммат!

Ааспыт нэдиэлэбэ ыттарбыт «сыбаайбалара» саҕаланан субуотага, өрбүлгэ Ржевская уул. 5, 5/1 этээстээх дьиэлэригэр кириитэхсы, кэли-бары күчүмэйдэрдээх буолан ааста. Сүүрбөччө ыт дьиэ кэннигэр, анныгар, бөх тоҕор былаһааккаҕа үмүрүһэннэр, бэйэ-бэйэлэрин кытта хабырыһан ырдыгынаһыы-ыйылаһы кытаанаҕа. Оҕо-уруу, дьахтар аймах, оннообор эр дьон тэйиччинэн тумнар кыһалҕаҕа сырыттылар.

Бу нэдиэлэ оптуорунуугар Ойуунускай уул. 5-гэр, этээстээх дьиэ анныгар үөр ыт мустан түүнү быһа ардырҕаһан дьону утуппатылар. Истэр тухары атын да сирдэргэ күрүлүүр күнүс уулуссанан хаамар кутталлаах түгэннэрэ элбээтилэр. Быһыгар биллибэтинэн-

менович уонна Эдгар Поповтар (Модут); III м. - Дмитрий Дмитриевич уонна Артур Семеновтар (Партизан).

ГТО-ҕа (ыстаҕа, тардыһы, сүүрүү): I м. - Семеновтар (Партизан); II м. - Поповтар (Модут); III м. - Илья Ильич уонна Максим Заболоцкайдар (Хамаҕатта).

Комбинированнай күрэхтэһиигэ (сүүрүү, мээчиги куйуурунан хабыы, олопоһу таҕыы): I м. - Поповтар (Модут); II м. - Семеновтар (Партизан); III м. - Заболоцкайдар (Хамаҕатта).

Маһы суорууга: I м. - Семеновтар (Партизан); II м. - Ивановтар (Үөдэй); III м. - Поповтар (Модут).

Маһы хайытыыга (аҕалар 20 чуурканы хайыттылар, уолатара сааһылаатылар): I м. - Ивановтар (Үөдэй); II м. - Заболоцкайдар (Хамаҕатта); III м. - Семеновтар (Партизан);

Ойбон алларыыга: I м. - Семеновтар (Партизан); II м. - Ивановтар (Үөдэй); III м. - Поповтар (Модут).

Ивановтар (Үөдэй); III м. - Поповтар (Модут).

Остуолбаҕа ыттыыга: I м. - Поповтар (Модут); II м. - Николай Семенович уонна Станислав Кривошапкиннар (Хатыг Арыы); III м. - Заболоцкайдар (Хамаҕатта).

Булчут биатлона: I м. - Заболоцкайдар (Хамаҕатта); II м. - Семеновтар (Партизан); III м. - Ивановтар (Үөдэй).

Бу олус хатыһылаах, сэрэх күрэхтэһиилэргэ уопсай түмүк маньык буолла: I м. - Дмитрий Дмитриевич уонна Артур Семеновтар (Партизан); II м. - Дмитрий Семенович уонна Эдгар Поповтар (Модут); III м. - Иннокентий Иннокентьевич уонна Юлиан Ивановтар (Үөдэй).

Онон республикатаагы 20-с «Аҕа күрэхэ» улууспут чизин быйылгы улуустаагы күрэхтэһиигэ иннилэрин биэрбэтэх Дмитрий Дмитриевич Семенов уолун Артуру кытта көмүскүүхтэрэ.

Сиян БОЛДЬУ

АРЫ «ЫТТАРТАН КӨМЧСКЭНЭР СЫЛЫ» БИЛЛЭРДЭХХЭ?

көстүбэтинэн кими эмит ыттар хаһан, ытыран да көрбүт буоллахтарына халымыр түгэннэргэ үнсэ-харса барбаттара биллэр. Ким ыта буоларын, тоҕо босхо ышпытын хантан билэн дакаастааххыный?

Дьокуускайга ыттары көмүскээһин хампааньыта

бытыллар, бука хаһан даҕаны ыкка ытыттарбатах дьон туруммуттар быһылаах. Олохтоох дьаһалта илиитэ-атаҕа байыылан бэйдиэ сылдыр ыттары уодьуганньыртан «чуурун» биэрбит курдук, сайыбылыанна баар буоллаҕына, ону хаартысканан биэргэтэххинэ эр мизэрэ ылыллар. Онуоха диэри «атаҕастаабыт» ыт күүтэн, кэтэһэн турура улахан саарбахтардаах. Дьылэринэн ытгаах дьону кытта үлэ хайдах тэриллибитэ эбитэ буолла? Бука кумааҕыга отчуотунан бүттүбэ буолуо.

Онон этин оройго саайыар диэри таһырдыа куттана-дьархана сылдырга тийэбит.

Бэйэ информ.

2019 сыл- Энгиэлигэ
Олонхо туоната

Күндү бииргэ үөрэммит оскуолатаагы доҕотторбут, Нам улууһун бары оскуолаларын 1984 сыллаагы выпускниктара!

Быйыл 2019 сылга оскуолабытын бүтэрбиһит 35 сылын туолар. Бу бэлиэ сылбытын көрсө төрөөбүт-үөскээбит улууспут туһугар киэн ынырылаах, биир сомоҕо түмсүүлээх үтүө холобуру сағалыыр тугу оноробут? - диэн толкуйттан биир ылытыктаах санааҕа кэллибит.

Төрөөбүт-үөскээбит тапталлаах Наммыт сиригэр XIII-с Өрөспүүбүлүкэтээҕи Олонхо Ыһыаҕар күүс-көмө, өйөбүл буоламмыт, бэйэбит көлүөнэбит кылаатын киллэрэн, тутуу үлэтигэр көмөлөһүөххэйин диэн ыныры ыытабыт!

Улууспут пааркатыгар 1984 сыллаагы ыһыуу ааттатар объект (павильон, беседка) тутуугугар биридди бэйэбит I тыһ. солк. хомуйан кылааппытын киллэриэбит!

Уп-харчы хомуллууга муус устар 20 күнүгэр диэри барар.

Бастаан бэйэбит кылааскыт иһинэн муньан, барытын бииргэ түмэн, Олонхо Ыһыаҕын счегутгар ыытын. Үтүө дьыала ынырытыттан туора туруохтара суоҕа диэн эрэнэбит!

Наммыт туһугар!
Нам I-кы нүөмэрдээх орто оскуолатын 1984 с. выпускниктара.®

РЕКВИЗИТЫ
ФОНДА ПОДДЕРЖКИ
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РАЗВИТИЯ
НАМСКОГО УЛУСА

ИНН 1417010525
БИК БАНКА 049805609
К/С
3010181040000000609
НОМЕР р/с
4070381027600001475
Дата открытия 06.02.2019
НАИМЕНОВАНИЕ
БАНКА:
ЯКУТСКОЕ ОТДЕЛЕНИЕ
№8603 ПАО Сбербанк г. Якутск,
Доп. офис №8603/060,
677007, г. Якутск, ул. Кирова, 29.
Билигини туругунан
Фондага уопсайа
5 мөл. 101 тыһ. 213 солк.
үп киирдэ.

Тыа сиригэр — дохуоттаах үлэни

Саха ынаҕа хойуу үүтүнэн, эмис сылаах этинэн саха омугун иитэн-аһатан кэлбитэ. Олунньуттан от ыйыгар диэри 902 л үүтү биэрэр, сыата 4,6 % буолар. Сайынын биир ынахтан 576,2 л курдугу ыахха сөп. Саха ынаҕа кыра унуохтаах, кылгас атахтаах, кэтит сүүстээх, суон мооньулаах, көхсө көнө, улахан истээх. Кылгас түүлээх эмийдээх, көп түүлээх буолан, 50-60 кыраадыстаах тымныыны тулуйар эбит. Өссө биир үчүгэйэ диэн, саха сүөһүтэ кыраны аһыыр, күнгэ 3 килэ оту сиир. Билигин айылҕа айгырыыр кэмигэр саха ынаҕын үүтэ киһиэхэ туһалаах.

Хатын Арыы нэһилиэгэр бу күннэргэ бэрт дыкти түгүннэр буолан аастылар. Ол курдук икки ыалга хаас уонна сүүһүгэр сэттэ сыыппара ойуулаах ньирэйдэр күн сирин көрдүлэр.

Бастакы ыалдыттарым - нэһилиэк биир туттаах ыала Мария Игнатъевна уонна Степан Васильевич Бугаевтар. Мария Игнатъевна ийэтэ Корякина Марфа Дмитриевна 30 сыл анараа өттүгэр кыһыгар биир сомуол саха ынаҕын энньэлэн биэрбит. Ол ынаҕын оҕотун оҕотуттан олунньу 28 күнүгэр 11 саастаах ынахтара сүүһүгэр сэттэ сыыппара ойуулаах ньирэйи төрөспүт. Өр толкуйдуу барбакка, ньирэйдэригэр «Кыыстара» диэн ааты биэрбиттэр. Дыктитэ диэн, бу сомуол ынах үүтэ элбэх уонна

САХА ЫНАҒА — ТӨРҮТ БАЙБЫТ

хоп-хойуу буолар эбит. Мария Игнатъевна капсириэнэн, сайынын биир күн 1 ынахтан биэр биэдэрэ үүтү ыыр, сыл устата 3 тн тахса үүтү туттарар эбиттэр. Бугаевтар уопсайа 4 ынара ынаҕы, 1 оҕуһу, 2

борооскуну, 3 ньирэйи иитэллэр.

Онтон кулун тутар 16 күнүгэр Евдокия Григорьевна, Герасим Поселович Сивцевтэргэ бу күһүн дьонтон атыыласпыт саха ынахтара хаас ойуулаах дыкти ньирэйи төрөспүт. Кыыстара «Снегирия» диэн ааты биэрбит.

Герасим Поселович - «Эрэл» ТХПК суопара, Евдокия Григорьевна - оскуола тех. үлэһитэ, икки кыыстаахтар. Сивцевтэр 3 ынаҕы уонна 1 борооскуну туталлар. Сайынын үүт туттаран, кыра да буоллар, дохуот киллэринэн ньир-бааччы олоролор.

И.Д. СИВЦЕВА, Аппааны

90-с сыллартан хаһаайын аатын сүкпүтэ аатыран сирбитигэр хабыстык сыһыаннаһан кэлибит. Ол түмүгэр хаарыан элбэх бааһына оһорбо сиргэ кубулуйда, үгүс оттуур ходуһаларбыт хотуру түһэрбэккэ, өртөөбөккө сэтиэнэххэ, дулҕаҕа былдьанналар, мас-от саба үүнэн кыараатылар. Оччотооҕу былдьаһылаах-тараһылаах кэмгэ сир үчүгэйэ, чугаһа барыта дууһанан үллэһиккэ баран, ды хаһаайыннанан үчүгэйдик көрүллэр-истиллэр буолар ини диэбиһит ханна баарый? Хата өссө көрүллүбэт, туһанылыбат буола. Хастыгы да сыл оттуур сирдэрин оттообокко, дьонно оттоппокко хаалларар хаһаайынан туох да эппиэтинэни сүкпэтилэр.

Саҥа хаһаайыстыба тэринэр баҕалаах эбэтэр хаһаайыстыбаларын кэнэтиэхтэрин баҕарар дьон сир суобуттан ингэн олоролор. Ол түмүгэр сүөһүбүт ахсаана эбиллиэхтээҕэр аҕыйаатар аҕыйаан иһэр. Онон балаһыанньаны көннөрөр инниттэн олохтоох дьаһалтала сокуон чэрчитинэн сири туһаныны сааһылыыр, бэрээдэктиир кэмнэрэ кэллэ.

Улуус баһылыгы солбуйааччыта, тыа хаһаайыстыбатын управлениетын начальнига Ефим Гоголев кэпсириинэн, Нам улуунун дьаһалтата сиринэн хааччыллыыга үөскээбит тыһаһыннаах балаһыанньаны сымнаран сыалтан 2017 сылта СР мелиорацията министровотун кытта сөбүлэһии түһэрситтэр. Онон иллэрээ

СИРГЭ ХАҔААЙЫННЫЫ СЫҔЫАНЫ

сылтан саҕалаан ходуһалары тупсарыыга үлэ ытыллан эрэр.

Ол курдук 2018 сылга мелиорацията министровотун биригээдэтэ СР бюджетыгар көрүллүбүт үп суотугар «Дьөһөгөй» б/х (сал. З.В. Винокуров) 100 гектардаах ходуһа сирин дулҕатын ыраастаабыттар. Ону сэргэ Таастаахха 50 гектардаах сир дулҕатын астарбыттар. Быйыл бу биригээдэ «Сэргэ» б/х (сал. В.А. Герасимов) оттуур алаастарыгар 100 гектар иэһнээх сир дулҕатын астарыахтаахтар. Бу үлэлэрин бүтэрдэхтэринэ биригээдэ Таастаахха тийин саха сүөһүлэрин иитэр хаһаайыстыба анаан 50 гектардаах ходуһаны онорон биэрибэ.

Бу күннэргэ Ефим Ефимовичы кытта В.А. Ге-

расимов оттуохтаах Мыычаахы I, II, Арҕаа уонна Улахан, Аччыгыт Дулҕалаах диэн алаастарыгар үлэли сылдьар Петр Петрович Бубякин салайар биригээдэтин кытта көрүстүбүт.

4 киһилээх биригээдэ икки бульдозерынан алаастар дулҕаларын астары сылдьар. Үлэлээбиттэрэ 2 нэдиэлэ кэригэ буолбут. Балай да элбэх сири ыраастаабыттар. Өссө үс алааһы онороллоро хаалбыт. Манна 100 гектардаах ходуһа дулҕата астарыллыахтаах.

Улуус тыатын хаһаайыстыбатын управлениета кэлэр сылларга сир оноруутун салгыы ыттарар былааннаах. Бастакы учарат элбэх ынах сүөһүлээх, сытылаах хаһаайыстыбалар оттуур сирдэрин онотторуохтара.

И. ИВАНОВ

Депутат — норуот киһитэ

ЭДЭРДЭРГЭ — ИТЭБЭЛИ!

Ил Түмэн депутата, «Колми» ХЭТ ген. директора Наталья Леонидовна уонна тэрилтэ учредителэ Николай Иннокентьевич Румянцевтар Нам улуунун эдэр предпринимателлэригэр 300 тыһ. солк. суумалаах грант биллэрдилэр. Грант сүрүн сыалынан-соруугунан добуус бизнэһи үп-ас өттүнэн өйөөһүн, саҥа үлэ миэстэтин таһаарыы буолар.

Кулун тутар 22 күнүгэр Нам элиэнньэтин бизнес-инкубаторыгар комиссия сүбэ муньаҕа ытылынна. Муньахха Наталья Леонидовна уонна Николай Иннокентьевич кытыннылар.

«Колми» ХЭТ Москваҕа, Новгородка, Нерюнгригэ бэрэстэбиитэллээх Саха сирин биир саамай улахан чааһынай тэрилтэтинэн буолар. Тэрилтэ 104 киһини үлэлэтэр, хамнастыыр, социальной пакеттынан толору хааччыйар. Өр сылларга үп-харчы өттүнэн туруктаах буолан, 30 үлэһитин дьизэн-уотунан хааччыйда. Маны сэргэ «Колми» ХЭТ эппиэтинэстээх нолуок төлөөччү буоларын бэлиэтибит. Государство хааһынаһыгар 4-4,5 мөл. солк. суумалаах нолуогу ый айы төлүүр да элбэҕи этэр. Маны сэргэ Нам улуунугар «Айан-транс» тэрилтэни үбүлээн, 20-тэн тахса киһиэхэ үлэ миэстэтин таһаарар. Улуус олохтоохтору, ыалдытара удамыр сыанаҕа куоратынан-тынан айаннааннар, күннээҕи кыһалҕаларын быһаараннар махталлара улахан.

Тэрилтэ араас таһымнаах конкурстарга, күрэхтэһиилэргэ спонсордырыын улуус дьоно бары билэбит, онтон олус диэн астынабыт.

Депутат көмөлөһөөччүтэ И.И. Сивцева конкурс балаһыанньатын билиһиннэрдэ. Инна Иннокентьевна иһитиннэриитинэн, конкурс балаһыанньата кулун тутар 1-кы күнүгэр билгэргэнэн, улуус, нэһилиэк дьаһалталарыгар, социальной ситим нөһүө тарҕаммыт. Докумуоннары Нам улуунунааҕы предпринимательствоны өйүүр киин салайааччыта Марфа Семеновна Тарабукина хомуйар. Сайаапкалары кулун тутар 20 күнүттэн муус устар 5 күнүгэр диэри туталлар. Конкурс балаһыанньатын билиһиннэрдэххэ, 6 ыйтан итэҕэһэ суох предпринимательство эйгэтигэр үлэлэбит, 18-тан 35-гэр диэри саастаах эдэр киһи кыттар. Предприниматель государственной реестргэ учуокка турбут уонна Нам улуунугар үлэли-хамсыы сылдьар буолуохтаах, бырайыагы сууматын 15%-н бэйэтэ уйунохтаах.

«Бизнес-инкубатор» директора А.И. Винокуров комиссия саастабын билиһиннэрдэ, баар кыһалҕаларга комиссия чилиэннэрин болҕомтолорун тарта: «II Предпринимателлэри өйүүргэ көрүллэр үп сыл айы аҕыйаан иһэр. Холобура, 2015 сыллаахха Нам улуунугар 15 мөл. солк. харчы көрүллүбүт буоллаҕына, 2016 сылга 12 мөл. солк., онтон билигин хамнаска уонна дьизни-уоту хааччыйыыга эрэ көрүллэр. Быйыл предпринимательство министровота республика үрдүнэн 14 мөл. солк. суумалаах граны онорон таһаарааччыларга уонна социальной предпринимательствоҕа, инбэлииттэргэ көрдө.

Модельнай штат кириитинэн үлэ миэстэтэ сарбыллан, дьон предпринимательствоҕа кэлиэхтэрэ. Инникитин Нам улуунугар үлэтэ суох киһи ахсаана өссө элбиэҕэ».

Н.И. Румянцев: «Кэскиллээхтик толкуйдуур, инникитин былаанныыр эдэр предприниматели талан көмөлөһүөххэ. Билигин туругунан граннары министровотар аныыллар. Онтон чааһынай предпринимателлэр аан бастакынан маньык акцияны ытыабыт. Нам улуунун, Намтан төрүттээх, атын улуустар предпринимателлэрэ биһиги баччыммытын өйүүхтэрэ диэн эрэнэбит. Бу акция табыллар түбэлтэтигэр, инникитин грант сууматын элбэтиэхпит».

Улууска предпринимательство сайдытыгар эдэр дьон улахан оруоллаахтарын таба өйдөөн, «Колми» ХЭТ кэскиллээх дьыаланы саҕалаата. Ол тынан баран, сорох ардыгар грант ылбыт киһи дьыалатын сатаан атаҕар туруорбат түбэлтэтэ баар суол. Онон эппиэтинэстээх, бу иннинэ бэйэтин көрдөрбүт, дьону сатаан тэрийэн үлэлэтэр эдэр киһиэхэ итэҕэйиэххэ.

А. КОРЯКИНА

Бүгүн хаһыаппытыгар Ленскэй нэһилиэк баһылыга Андрей Новгородов ыалдьыттыыр. Андрей Григорьевич иккис болдьоҕун баһылыгынан талыллан, улуус киин нэһилиэтин салайар. Биһиги сүрүн кэпсэтиибит киин нэһилиэк күннээҕи үлэтин, кыһалбатын, ситиһиитин тула буолла. Ол туһунан сэргии ааҕын.

- Андрей Григорьевич, үтүө күнүнэн! Бүгүн Ленскэй нэһилиэк туһунан тыһынан, хайдах-туох үлэлээн-хамсаан олороруй?

- Быйыл Ленскэй нэһилиэккэ Культура сылын биллэрдитбит. Бу аңардас тэрэһиннэр, араас ырыа-тойук, үгкүү-битии эрэ буолбакка, бары тэрилтэлэргэ, үлэ сыһыаннаһыларыгар, бүтүүн нэһилиэнньэ культураны нөҕүө сомоҕолоһон, түмсэн, бэйэ-бэйэҕэ үтүө сыһыаны, культуралаах буолууну саҕар аналлаах бу бэлиэ сыл биллэриллибитэ. Итинэн бары билэрбит курдук, быйыл Нам уллуһугар 13-с республикатааҕы Олонхо ыһыаҕа ытыллар. Ыһыах биһиги киин Ленскэй нэһилиэкпитигэр ыһылларынан, икки бүк эппиэтинэстээх сыл үүннэ. Онуоха биллэрбит Культурабыт сыла төһүү күүс буолуоҕа.

- Соторутааҕыта «Энгиэли» хаһыакка А.Ф. Шестаков аатынан культура киинин директора үлэтигэр тохто-туллубутун туһунан эйигин хомуруйар ис хоһоонноох улахан ыстатыйа тахсыбыта. Бу нэһилиэккэ биллэриллибит Культура сылын кытта төһө сөпкө дьүөрэлээһерий? Эбэтэр атын төрүөт баар дуу?

- Итинник өйдүүр ончу сыһа. Бу балаһыанньаҕа директору кытта «Срочные трудовые отношения» сыллаах дуоҕабар болдьоҕо түмүктэнэн үлэтигэр босхоломмута. Дуоҕабар уһатыллыбата. Директор А.А. Парникова кэккэ сылларга үтүө суобастаахтык, таһаарылаахтык үлэлээтэ. Билигин кини онугар директор эбээһинэтин толорооччуна Н.М. Жирков үлэни сылдыар. Бүгүнкү күнүгэ культура киинин директорун дуоһунаһыгар конкурс биллэриллэн, ба-

НЭҢИЛИЭК САЙДЫЫТЫГАР КУЛЬТУРА СЫЛЫН ОРУОПА

балаахтар докумуоннарын туттараллар. Бу ый бүтүүгэ, кэлэр ый саҕатыгар кандидатуралар көрүллэн, директор бигэргэниэҕэ.

- Нэһилиэк бюджетта хаһый уонна онно тийинэҕит дуо?

- Бюджет 105 мөл. солкуобайынан бигэргэнэн үлэли олоробут. Аңардас бу сууманан эрэ мунгурдаммыт. Нэһилиэк тас өттүттэн үбү-харчыны киллэрэргэ үлэлэһэбит. Чуолаан, граннарга кыттабыт. Холобура, бу сылга үктэнэн баран, А. Шестаков аатынан культура киинэ грант суруйан 1 мөл. 195 тыһ.86 солк. ылла. Ону таһынан олохтоохтор туруорсууларын өйүүр анал программаҕа грант суруйбуппут түмүгэ кэлиэхтээх. Бу курдук араас программаларынан бюджеткэ эбии үп көрдүүбүт, тоҕо диэтэр ити этиллибит 105 мөл. олох кыра. Сайдыһыны кытта тэнгэ хардылыырбытыгар бюджет улаатыан наада. Онуоха нэһилиэк статуһа улахан оруоллаах.

Ленскэй нэһилиэги куорат эбэтэр куорат тииптээх нэһилиэк онгорор туһунан кэпсэти, туруорсуу тохтообот. Дьүүлгэ, кэпсэтигэ турбута ыраатта. Дьинэ, ПГТ (поселок городского типа) буоларга нэһилиэнньэ ахсаана даҕаны, укулааппыт даҕаны эппиэтиир. Маныаха бүтүгүн олохтоохтор, общественность, тэрилтэлэр, олохтоох дьаһалта, депутаттар бэлэм буолуохтарын наада.

Холобура, Бүлүү, Ханалас, Ньурба куораттар, кинилэр нэһилиэнньэлэрэ биһиэнин саҕа, ол эрэн бюджеттара быдан улахан. Манна нэһилиэнньэ сөптөөх таһымга бэлэм буолуон наада. Куорат буоллубут да, кэккэ төлөбүрдэр, ирдэбиллэр үрдүүллэр, ол онугар бюджет көрүллүүтүгэр, оноһуллуугар, улаатарыгар-кэнги иригэр кыахтар үөскүүлэр. Бу туһунан мэлдьи кэпсэтибит, санаабыт. Соторутааҕыта улуустааҕы общественнай сэбиэт уочараттаах мунһаҕар информация онорбутум.

- Хаарбах дьиз программа хамсаан эрэр дуо?

- Быйылгы сылга саамай улахан үлэбитинэн, хаарбах дьизтэн көһөрүү программаны олоххо киллэри буолар. Ааспыт сылларга 24 хаарбах дьизни көтүрбүһүт, саҕа алта таас дьизэ барыта 188 квартираҕа дьону көһөрбүһүт. Билигин 2019-2025 сыллааҕы программаҕа үлэлибит. Номнуо тутулар дьизлэр миэстэлэрин быһааран сир аукционнарын ытан, ПСД (проектно-сметная документация) үлэтэ барар турар. 2025 сылга диэри 38 хаарбах дьизни суох онго-

руохтаахпыт, бу 384 кыбартыыра. Онон 1337 киһи олоор дьизтэ тупсуохтаах.

Чернышевской уулуссаҕа икки дьиз, Ленин уонна Октябрьскай уулуссалар икки ардыларыгар саҕа дьизлэр тутулуохтара. Онон Нам уллуһугар хаарбах дьизтэн көһөрүү программатын саҕа түһүмэҕэ аан бастаан Ленскэй нэһилиэктэн саҕаланыаҕа, онуоха биһиги бэлэммит, ирдэниллэр докумуоннар барыта ситэн эрэллэр.

- Хаарбах дьизтэн көһөр дьон саҕа квартираларын урукку курдук босхо ылыахтара суоҕа, эбии харчы төлөөтөхтөрүнэ эрэ ылыахтара диэн кэпсэти баар...

- Программа балаһыанньата чопчу быһаарылла илик. Урукку сыллардааҕы программаҕа «квадрат в квадрат» диэн этэ. Ол аата төһө квартираны көтүрүһүн да, оччо кв.м. иэһнээх квартираны тутан биэриэхтээххин диэн. Онон эрдэтэннэлэр квартиралары босхо ылыытара.

Саҕа түһүмэх федеральной сокуону онорооччулар бу программаны «иждивенческой» дии санаан уларыты киллэрээри гыналлар. Холобура, кистэл буолбатах, сорохтор саҕа квартираларын ылан баран, олоробот, атылыыр, куортамныыр түгэннэрэ бааллар. Ол иһин хаарбах дьиз хаһаайына иккис дьизлээх, кыанар ыал буоллаҕына, компенсация эрэ төлөнөр диэн этэ – бастааны кэпсэтигэ. Оттон муниципальной дьизэ уонна кыамат ыалларга саҕа схема, балаһыанньа толкуйдана сылдыар.

- Кэккэ кварталларга, элбэх оҕолоох ыалларга босхо бэриллибит уһаайбалар уотунан-күөһүнэн хаһан хааччылыахтарай?

- Нэһилиэкпит сайдарыгар, кэнниригэр 110 кв.ка диэри кыамталаах подстанция баар буолуон наада. Билигин 35 кв кыамталааҕынан олоробут. Кыамтата тиийбэт, тех.услуобуйаны нуормаалаан биэрэллэр. Производственные сайыннарарга, кварталларга дьон олохсуйарыгар, эбии эбийэктэр тутуллалларыгар подстанциябыт кыамтата күүһүрэ илигинэ сайдыы кэлиэ суоҕа. Маныаха бары таһымга кэпсэтиилэр ытыгыллар. Улуус баһылыгыта Ю.И. Слепцову кытта үгүс боппуроска кэпсэтибит. Саҕа подстанция туруохтаах сиригэр үлэ барар.

- Сайын айы олохтоохтору водопровод боппуросуна долгутар. Быйыл уу ситимэ хайдах үлэлиэҕэй?

- Сайынгы водопроводу холбуурга бэлэмнэни үлэлэр, сыл саҕаланарыттан бара тураллар. МАУ АРТ

тэрилтэ конкурс тэрийэн ИП Стрекаловской Леонтий Дмитриевичтыын контракт түһэрситэ. Быйыл уларыыахтаах турбалары, туттулар маллары аукцион түмүгүнэн ылан аҕалбытара.

Водопровод 45 сыллааҕыта тардыллыбыта онон, биллэн турар, эргэрэн, алдыаммыта-кээһэммитэ элбэх. Утахпыт билинги туругунан 53 км усталаах. Сүрүн магистралга эргэ турбаларын аныгы пластик турбаларга уларыты сылын айы ытыллар. Мантан саас халлаан сылыыда да, Ст. Платонов, К. Винокуров уулуссаларга 913 м уһуннаах сүрүн магистралга эргэбит турбалары уларыты саҕаланыаҕа. Былырын уу оботторор сирдэргэ, Даадарга уонна Тулукка саҕа носуостар турбуттара. Быйыл сааскы халаан уута ааста да, водопроводу холбоон, нэһилиэнньэни ууна хааччыяр үлэлэри салгыахпыт.

- Бөх реформата олоххо кириэн эрэр дуо?

- Саҕа федеральной сокуон быһыытынан нэһилиэнньэ бөһүн сыбаалкаҕа таһааран быраҕыа суохтаах. Анал оноһуллубут площадкаларга илдьиэхтээх, ону кэлэн хомууан, тийэн барыахтаахтар. Бу саҕа сокуонна 2014 сылтан бэлэмнэммит. Нэһилиэк генеральной схематын онорбуппут. Бу схема быһыытынан 78 санитарнай площадка ирдэнэр. Мантан 15-һэ оноһуллубута. Киин улустарга, ол иһигэр биһиэхэ, Дьокуускайтан «Якутск-Экосети» диэн тэрилтэ бөһу хомуууна дьарыктаныаҕа. Тэрилтэ бэрэстэбиитэлэ Намна номнуо үлэли сылдыар.

Билингитэ тэрилтэлэри кытта дуоҕабар түһэрсэр. Бөх хомуллуутугар тарифтар бигэргэммиттэрэ. Ол курдук, уопсай дьизлэр квартираларын олохтоохторуттан, бирикиттэн 94,34 солк., чааһынай дьиз биер олохтооҕор 100, 20 солк. олохтонно. Төлөбүр «Энергосбыт» касатыгар төлүүр буолуохтут. Ол эрээри билингитэ чопчу туга-ханныга биллэ илик. Холобура, Дьокуускайга тариф ыараханыттан үлэ тохтоон турар. Кырдыыга да, сокуон олус «сиикэй». Элбэх түгэнгэ сөбүлэспипит. Нэһилиэнньэ бу реформаҕа бөлэмэ суох. Билингитэ, олохтоохтор бөһтөрүн сыбаалкаҕа таһааралларын боппоһут. Саҕа сокуон онун булуор диэри уруккуллу олоруохтут.

- Ыттар боппуросуна хайдах быһаарылларый?

- Ааспыт сыл бүтүүтэ саҕа федеральной сокуон олоххо кирибитэ. Онон этиллэринэн, ыт, куоска киһи курдук харыстанар, көмүскэнэр буол-

лулар. Аны урукку сылларга ыттары баайбат, регистрациялаабат хаһаайыттарга ыстарааптар бааллара, ол билигин суох. Онон биһиги илиибит-атахпыт баалынна. Арай, ытырык ыт баар диэн үгсүү-сайабылыанньа эрэ киридэбинэ баран бэрэбиэркэлиир, көрөр-истэр, быһаарсар бырааптаахпыт.

Маны тэнгэ хаһаайыттар бэйэлэрэ кэлэн «мэлитин» диэн көрдөстөхтөрүнэ эрэ дьайыы оноробут. Бу сылга үктэнэн баран, 88 төбөнү суох онордубут, мантан 32 куоска. Ааспыт сыл бүтүүтэ нэһилиэк хас биридди ыалыгар сылдьан ыттар ахсааннарын аахпыһыт. Онуоха 475 ыт баара биллибитэ. Мантан регистрациялааҕа 275 эрэ. Бу 500-кэ чугаһыыр ыт бары баайыга туруохтаахтар. Ол эрэн, күннэтэ көрөргүт курдук, бу ситиһилибит.

- Эн ытгааххын дуу?

- Баар этэ. Мэлдьи баайыга турарыттан аһынан да биэрэрим... Кырдыан суох буолбута.

- Оҕону ытырбыт ыттар дьылҕалара быһаарыллыбыта дуо? Ол дьыала туох түмүктэннэ?

- Ол быһылаанга холобунай дьыала тэриллибитэ, аналлаах уорганнар хонтуруолларыгар бэриллибитэ. Онон чопчу бу диэн туох түмүктээҕин билбэппин. Оттон оҕо олоҕор, доруобуйатыгар куттал суоһаабат.

- Улуус киин нэһилиэгэр, этэргэ дьыла, «сливки обществу» түбүрүөннээн олордобо. Араас эйгэ үлэһиттэрэ: культура, үөрэх, доруобуйа уода бастыһына бааллар. Дьэ, бу дьон төһө көхтөөхтөрүөй?

- Дьон өйө-сааната уларыйда. Нэһилиэнньэни көһө суох дириэм сыһа буолуо. Кэлинги сылларга олус көхтөөх буолла. Аңардас общественной тэрилтэ ахсаана 30-ка тийдэ. Бу биер-биэс харчыта, төлөбүр суох, дьон көбүлээһинин хамсааһыннара. Кинилэр бука бары нэһилиэкпит сайдарын туһугар үлэлиллэр.

Биридилээн тэрилтэлэр, оскуолалар, оҕо саадтара көхтөөхтөр. Субуотунуук биллэрдэххэ, үлэҕэ күргүмүнэн элбэх киһи тахсар. Онон былааска найыланьы, мэлдьи аңардасты ирдиир санаа сыһа-баайа уостан эрэр. Барыта бэйэлэриттэн тутулукааһын өйдөөн эрэллэр. Оссе бигэтик өйдүөхтэрин наада. Төһөнөн сайдабыт да, соччонон дьон культурата үрдээн иһэр. Ол да иһин быйыл нэһилиэкпитигэр Культура сылын биллэрдитбит.

**Кэпсэттэ
Лена НОГОВИЦЫНА**

Кулун тутар 17 күнүгэр Граф Бизэргэр Песчанкаба, үгэскэ кубулуйбут «Аҕа күрөбэ» ытытылынна. Алта түөлбөттөн түөрт түөлбө кыттыыны ылла. Ол курдук, Граф Бизэргиттэн Егор Алексеевич Азаров уола Дималыын, Аппааньттан «Саһарба» түөлбөттөн Степан Семенович Охлопков уола Айсенныын, «Молодежная» түөлбөттөн Петр Андреевич Ильин уола Валерийдыын, Кыһыл Дэрэбинэттэн Павел Гаврильевич Платонов уола Костялыын кыттыннылар. Күрэхтэһии 7 түһүмэтинэн ытытылынна: бэйэни билиһиннэри, мас суоруу, мас хайытыы, ойбон аллары, куйуур, остуолбаа ыттыы, биатлон.

Дьүүлүүр сүбэҕэ аҕа сэбиетин председателлэрэ, чилиэннэрэ М.Б. Герасимов, Д.В. Кривошапкин, С.А. Находкин, С.С. Суздаков, В.В. Власов кириэннэр сыаналаатылар. Кыттааччылары уонна көрөөччүлэри «Хатын-Арыы нэһилиэгэ» МТ баһылыга И.Д. Ноговицын эбэрделээтэ. Бу күн түөлбөлөр хорчуопка тэрийэн итии чэй, минньигэс

Быйыл ахсынньыга З.П. Саввин аатынан Үөдэй орто оскуолата тэриллиттэ 100 сылын туолар. Бу сүдү тэрээһини көрсө педагогическай коллектив (директор В.Р. Барашкова) тэрээһиннээх, былааннаах үлэни ытытар. Ол чэрчитинэн, кулун тутар 15 күнүгэр Олонхо сылынан уонна үбүлүөйдөөх сылы көрсө кылаастар икки ардыларыгар «Төрүт дорбоон түһүлгэтэ» фестивал төрөптүттэр көмөлөрүнэн ытытылынна. Фестиваль нэһилиэк баһылыга С.В. Ядреев, оскуола директора В.Р. Барашкова, төрүт дорбоон культуратын илдьэ сылдьааччы, тарҕааччы, общественник П.Е. Федотов эбэрдэ тылларынан арылынна, икки бөлөбүнэн ытытылынна.

Барыта үстүү нүөмэри толордулар, олортон иккитэ төрөптүт кыттыылаах. Нэһилиэк, улуус ыһахтарыгар уонна оскуола юбилейыгар анаан уопсай үнкүүлэри хореограф Е.Д. Николаева туруорда, ол курдук, «Сир симэктэрэ», «Оһуор үнкүүтэ», эбэрдэ үнкүүтэ. Бу күн ордук үнкүүлэр биһирэннилэр. Сахалыы норуот ырыаларын, фольклор көрүгүнэрин оҕолор төрөптүттэрин кытта толордулар. Норуот ырыаларын музыка учуутала Т.Н. Афанасьева бэлэмнээтэ. Маны таһынан, төрөптүттэр баа өттүлэринэн туруорбут төрүт сахалыы ырыаларатойуктара үрдүктүк сыаналанна. Баһылык С.В. Ядреев, директор В.Р. Барашкова, общественник П.Е. Федотов, культура киинин уус-уран салайааччыта М.Э. Ядреева, социальная педагог З.Д. Вла-

ОҢОНУ ИИТИИГЭ ТӨҮҮ КҮҮС

ас арааһын атыылаатылар, «Саһарба» түөлбө шашлык буһаран күрэхтэһээччилэри күндүлээтэ.

Түһүмэхтэринэн: мас суорууга Охлопковтар, остуолбаа ыттыыга Азаровтар, ойбон алларыга Азаровтар, куйуурга Ильиннэр, биатлонга Азаровтар кыайылаах буоллулар. Уопсай түмүккэ 1-кы миэстэ Граф Бизэргиттэн Азаровтар, 2-с миэстэ Ильиннэр, 3-с миэстэ Охлопковтар дьиз кэргэттэрэ буоллулар. «Бигэ дьиз кэргэн» номинацияны кыайыыга дьулуурдарын көрдөрбүт Платоновтарга анаатылар. Кыайылаахтары, кыттааччылары грамотанан уонна сэмэй бэлэхтэринэн наараадалаатылар. Маны таһынан, түөлбөлэрин ааттарын көмүскээбит кыттааччыларга түөлбө салайааччылары махтанан туран бэлэхтэрин туттардылар. Күрэхтэһии-

гэ хайытыллыбыт мастары Граф Бизэргин олохтообор көмө быһыытынан илдьэн биэрдилэр.

Манньык тэрээһиннэр элбэхтик нэһиликтэринэн ытытыллан аҕа оруолун үрдэтэн, уол оҕону кыра эрдэбиттэн айылбаа, үлэҕэ, спорка сыһаран иитиигэ улахан төһүү күүс буоларын бары өйдүүх тустаахпыт.

Күрэхтэһии ытыгарбытыгар күүс-көмө, өйөбүл буолбут аҕа сэбиетигэр, спонсордарбытыгар «Хатын Арыы нэһилиэгэ» муниципальной тэриллии дьаһалтатыгар (баһ. И.Д. Ноговицын), Намнаағы техникумга (дир. Нь.М. Жирков), Хатын Арыы орто оскуолатыгар (дир. Д.И. Ноговицын), Затоннаағы ситэтэ суох орто оскуолатыгар (дир. М.С. Федорова) барҕа махталбытын тиэрдэбит.

Н.Д. СИВЦЕВА, Аппааны

ТӨРҮТ ДОРБООН ТҮҮҮЛГЭТЭ

димирова дьүүлүүр сүбэҕэ үлэлээтилэр. Түмүккэ, алын сүһүөх кылаастарга мунутуур кыайылаах 3-с кылаастар (кыл. сал. Л.Ю. Яковлева), иккис миэстэҕэ 2-с кылаастар (А.И. Яковлева), үһүс миэстэҕэ 1-кы кылаастар (Ю.Ю. Тюляхов) төрөптүттэрэ табыстылар. «Анал бастын толоруу» үнкүүтэ 3-с, норуот ырыатыгар 2-с, фольклор көрүгүнэ 3-с кылаастар ыллылар. Орто уонна улахан сүһүөххэ бастакы миэстэ 5-с кыл. (Е.В. Сорокоумова), иккис миэстэ 8-с кыл. (А.В. Сысолягина), үһүс миэстэ 7-с кылаастарга (М.Г. Захаров) ананна. Анал бастын толорууга үнкүү көрүүтүгэр 8-с кылаас, норуот ырыатыгар, фольклор көрүгүнэ 5-с кыла-

астар инники күөнгэ табыстылар.

Оскуола иитэр үлэтигэр директоры солбуйааччыта Валентина Афанасьева Матвеева төрөптүттэри, общественноһы кытта биир уопсай тылы булан араас таһынаах, былааннаах үлэлэри ытытарын олохтоохтор биһирииллэр. Сыллата манньык тэрээһиннэри ытытан сахалар төрүт омукут культуратын кэнчээри ыччапчытыгар ингэрэн, көлүнөттэн көлүнөтэ тириэрдэн, төрөптүтүөрэнээччи-учуутал үтүө ситимнээх үлэлэрэ салҕанан бара турарыгар үйэлээх тэрээһин олуқ буолла.

Е.А. ЭВЕРСТОВА, Үөдэй

ТӨРҮТ ДЬАРЫГЫ САЙЫННАРЫЫ

Кулун тутар 23 күнүгэр Бартыһаан нэһилиэгэр бастакытын анньы быыстапка тэрилиннэ уонна ойбон алларытыгар 7 түһүмэтинэн күрэхтэһии буолла. Хара былыт дьон күөлгэ республика араас улуустарыттан эр дьон тобуоруһа мустан, нэһилиэк баһылыга Алексей Зырянов эбэрдэ тылын иһиттилэр. Кылаабынай судьуйа Иван Яковлев күрэхтэһии быраабылатын быһаарда. Виталий Александрович Кривошапкин уот оттон, алгыс түһэрибин кэнниттэн эр дьон бука бары төгүрүччү туран оһуохайдаан дуораттылар.

Мэнэ Хангаластан, Чурапчыттан, Амнаттан, Уус Алдантан, Кэбээйттэн уонна Нам улуунун нэһиликтэриттэн уопсайа 50-тан тахса кыттааччы күрэхтэстэ.

Маны иилээн-сағалаан ыһыт улуустаағы булчуттар уонна балыксыттар обществоларын председателэ Иван Васильевич Яковлева, алгыһы ыһыт саҕа тахсан эрэр эдэр уолбут Виталий Александрович Кривошапкинга, «Ус түмсүү» Намнаағы салаатыгар, нэһилиэкпит бары тэрилтэлэрин коллективтарыгар, общественноһытыгар, эр дьон уонна дьахталлар түмсүүлэригэр куруук нэһилиэккит туһугар биир сомоҕо буолан көмөлөһөрүтүн иһин барҕа махталбытын тиэрдэбит, бары доробай сылдьын! Олонхо фондатыгар 42000 солк. харчы хомуйан киллэрдибит. Атын улуустан кэлбит дьон нэһилиэкпит ыалдьытымсағын көрөн үөрэн-көтөн бардылар.

Киэһэ кыайылаахтары чиестиир тэрээһин улууспут баһылыгын бастакы солбуйааччыта Николай Соловьев эбэрдэтинэн сағаланна. Эр дьонго аналлаах «Байанай бэлэбэ» лотереялаах сэмэй кэнсиэр улахан бириистэрэ: МР саа, саха быһаа, анньыы, булка-алка сыһаннаах араас мал.

Сүрүн бириһи Петр Емельянов, анньыны Михаил Колесов, быһағы Василий Давыдов сүүйдүлэр. Бириһи туруорбут биир дойдулаахтарытыгар, Намна олоһор уолаттарытыгар барҕа махтал буолуохтун.

Бу саха төрүт дьарыгын тилиннэрэн эрэр уонна умнубакка дьарыктана сылдьар эр дьоммутугар, чуолаан, Иван Яковлевка барҕа махтал. Иникитин да оҕолоргутугар, сизнэргитигэр үөрэтэ, тиэрдэ турун дьон баа санаабытын этэбит.

П.И. СКРЯБИНА, Партизан

ӨБҮГЭ ООҢҢУУТУН СӨРҮТЭН

Оҕону спорка уһууу, өбүгэ үгэстэрин тутуһуу, бэйэ холбуругар итии — барыта дьиз кэргэнтэн сағаланар. Кулун тутарга Дьокуускайга 2-с төгүлүн республикатаағы сахалыы остуол оонньуутугар дьиз кэргэттэр икки ардыларыгар турнир буолан ааста. Турниры республикатаағы сахалыы остуол оонньуутун федерацията, «Арчы» духуобунай сайдыы уонна «Айылгы» оҕо эстетическай сайдыытын кииннэрэ тэрийэн ытытылар. Турнир үөрүүлээх аһыллыгытыгар федерация президеһэ О.Г. Григорьева дьиз кэргэннэри эбэрдэлээтэ, баа санаагын эттэ. Мэнэ Хангаластан, Намтан, Хангаластан, Уус Алдантан, Дьокуускайтан барыта үстүү киһилээх 12 хамаанда кыттыыны ылла.

Турнир икки бөлөбүнэн бэрт интэриһинэйдик ааста. Ол курдук, «Хомуур хабылык» дьиз түүһүмэххэ оонньоччулар 2 мүнүүтэ устата төһө хабалларынан хаптылар. Ол курдук, Новгородтар 2 мүнүүтэҕэ үһүн холбоон 146, Уус Алдантан Местниковтар 126 хабылыгы хабан бастын көрдөрүүлэннилэр. Иккис түүһүмэххэ күөрчэх эргитэн кулахаачытылар. Хайа хамаанда күөрчэбэ уһун бириэмэҕэ эргийбитэ кыайылаах буолла. Манна Нам хамаандалара иккис, үһүс көрдөрүүлэннилэр. Үһүс түүһүмэтин эстафета буолла: икки кыттааччы 15-тии хабылыгы, үһүс кыттааччы икки эргийр хаамыска хаптылар. Дьокуускайтан Ивановтар 2 мүн. 20 сек., Новгородтар 1 мүн. 23 сек., Мэнэ Хангаластан Захаровтар 1 мүн. 51 сек. бириэмэҕэ бүтэрдилэр. Судьуйалыы коллегия олус тэрээһиннээхтик, чуолкайдык үлэлээтэ.

Кыайылаахтарынан Дьокуускайтан Новгородтар, Уус Алдан Найахытыттан Ушницкайдар-Местниковтар буоллулар. Таһыччы бэлэмнээхтэрэ, үгүстэ күрэхтэһиилэргэ кытталлара, дьарыктаналлара кыайыыга тиэртэ. Киһилэр мэтэллэринэн, сыаналаах бэлэхтэринэн бэлиэтэннилэр. Турнир тэһинэн сахалыы тағаска, уһун сүһуохха, элбэх оҕолоох дьиз кэргэнгэ сонун конкурстар, номинациялар тэрилиннилэр.

Турнирга Нам улуунун Хамаҕаттыттан Аммосовтар, Охлопковтар, Ленскэй нэһиликтэн Мироновтар кыттыыны ыллылар. Охлопковтар «Көхтөөх дьиз кэргэн», Мироновтар «Кыайыыга дьулуурдарын иһин» номинацияҕа тигистилэр. Аммосовтар сизнэрэ Алина Мэнэ Хангаластан Поповтар дьиз кэргэннэрэ ыһыт «Уһун сүһуохтаах хабылыксыт» аатын сүктэ. Мироновтар «Бастын саха тағастаах ыал» аатын сүгэн «Көмүлүөк» фирма анал бириһинэн нағараадаланнылар. Ону тэнгэ, улуус чиеһин республикатаағы турнирга көмүскээбиттэрин, дьиз кэргэнинэн остуол оонньуутун өрө туталларын иһин «Нам улууһа» МТ, «Хамаҕатта нэһилиэгэ» МТ баһылыктарыттан махтал сурук, өйдөбүннүк бэлэх туттулар. «Айылгы» оҕо эстетическай киин салайааччыта Г.П. Васильева: «Манньык турнир Дьиз кэргэн аан дойдутаағы күнүн көрсө, ыам ыйыгар Нам улуунугар ытытыллара былааннаан», - дьиз эттэ. Спорду өрө тутар дьиз кэргэн эйэлээх, түмсүүлээх буолар. Хас биридии ыалга сахалыы остуол оонньуута күннэтэ оонньонор, ыалы түмэр көрүн буолара буоллар, улууспутугар сайдан иһиэ этэ.

М. ОХЛОПКОВА, федерация салайааччыта

Өбүгэ үгэһэ

«Дьиз кэргэн — уопастыба сорҕото» дьин мээһэ этилибит. Онон өбүгэлэрибит, иллээх, туруктаах олохтоох дьиз кэргэннэр үтүө үгэстэрин тутуһар, утумнуур ыччаты иитиигэ, олох бары эйгэтигэр көхтөрүнэн, ситиһилэринэн холобур буолар дьонун олохтоох дьиз кэргэннэр олохторун-дьаһахтарын бар дьонго тиэрдии, кинилэр айар-тутар үлэлэрин өйөөһүн, саастаах уонна доруобуйаларынан хааччахтаах дьонго амарах сыһыаны үөскэтии уопастыба сүрүн соруга буолар.

Соторутааҕыта, муус устар ыйга ытыллыахтаах «Үһүс көлүөнэ оскуолаларын республикатааҕы «Көлүөнэ ситимэ» дьин ветераннар дьиз кэргэннэн күрэхтэһиилэригэр кыттан, уллуспут чиеһин көмүскүүр дьиз кэргэни быһаарар көрүү А.Ф. Шестаков аатынан норуот айымньытын дьизитигэр буолла.

Хомойуох иһин, бу бэртээхэй тэрээһингэ кыттааччы, көрөөччү абыллар. Биһиги уллуспут курдук үтүө үгэһи салгыыр үгүс ыччаттаах, дьонун олохтоох элбэх дьиз кэргэттэрдээх уллууска 4 нэһиликтэн 5 эрэ дьиз кэргэн кытына.

Конкурс балаһыанньа-

та олунньу ортотугар бигэр-гэммит. Улуус ветераннарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Дьокуускай балыһатыгар эмтэнэ кирибитинэн тэрээһин буоларын биллэриин нэһиликтэргэ хойутаан ытыллыбыт. Онон сорох нэһиликтэр балаһыанньаны хойут туттуттары, бириэмэ ыгымын куоһур онгостон дьоннорун тэрийэн ажалбатылар.

Арай, Хатырык, Бөтүн, Хатын Арыы, Ленскэй нэһиликтэр дьаһалталара, ветераннар сэбиэттэрэ бириэмэ ыгымын аахсыбакка бастын ыалларын тэрийэн ажал-быттара кэрэхсэбиллээх.

Конкурс үс түһүмэтинэн ытылынна. «Мин дьиз кэргэним — мин киэн туттуум» уонна «Дьоллоох оҕо саас араҕаччыта» дьин түһүмэхтэри Л.П. Черноградская, М.Н. Елисеева, М.С. Попова сыаналаатылар. «Сатабыллаах Ытык саас» дьин дьиз кэргэн онгоһуктары, дьарыгын, хоббитын быыстапкатын Е.К. Федорова, М.М. Дьяконова, Н.П. Корнилова буоланнар көрдүлэр, сыаналаатылар.

Дьүүлүүр субэ салайааччыта Мария Спартаковна номинациялар кыайылаахтарынан уонна күрэхтэһии мунутуур кыайылаабынан (Гран-при) кимнээх буолбут-

КӨЛҮӨНЭ СИТИМЭ БЫСТЫСПАТЫН

тарын иһитиннэрдэ: «Дьиз кэргэним — мин тирээбим» - Александра Семеновна, Михаил Михайлович Ядрихинский (Нам); «Сатабыллаах Ытык саас» - Светлана Иннокентьевна, Василий Егорович Никоновтар (Нам); «Мин дьиз кэргэним — мин киэн туттуум» - Екатерина Степановна, Александр Данилович Игнатьевтар (Хатын Арыы); «Дьоллоох оҕо саас» - Александра Афанасьевна, Михаил

Федорович Кугдановтар. Конкурс мунутуур кыайылаабынан (Гран-при) Светлана Васильевна, Владимир Лазаревич Дьяконовтар дьиз кэргэттэрэ ааттанна. Улуус дьаһалтатын общественной тэрилтэлэри сүрүннүүр специалиһа С.Д. Кобыкова көхтөөх, үтүө үгэстэрдээх дьиз кэргэттэргэ махтанан, ситиһилэринэн эбэрдэлээн туран номинацияларга бастаабыттарга 3000

солкуобай, мунутуур кыайылаахха (Гран-при) 5000 солкуобай суумалаах сертификаттары туттарда.

Нэһиликтэр баһылыктара, ветераннар Сэбиэттэрин бэрэссэдээтэллэрэ, киэн туттар, холобур онгостор дьонноругар «Ыалды» кэлбит коллегалар, аймахтар, дьүөгэлэр сибэкки дьөрбөлөрүн, сэмэй бөлөхтэри хас биридии кыттааччыга туттардылар.

Көрөөччүлэр Михаил Кугданов «Кубаларын», Светлана Дьяконова «Күөрэгэин», Александра Ядрихинская «Быттык-быттык Маарыйатын», Кугдановтар сиэннэрэ Дарина «Дьырыбына Дьырылыатта Кыыс Бухатыыр» олонхотгон быһа тардан толоруутун, Софья Тихонова салайар «Далбар» үңкүү бөлөх үн-күүлэрин олус кэрэхсээн, сөбүлээн көрдүбүт, иһиттибит.

Манньык конкурстар дьонун олохтоох дьиз кэргэннэри дьоммут-сэргэбит холобур онгостон багыһалларыгар, сайдалларыгар олус наадалаахтар. Онон бу бэртээхэй күрэхтэһии балаһыанньатын эрдэ тарҕатан сыл ахсын да ыыттахха барыбытыгар туһалаах эрэ буолуо этэ.

И. ИВАНОВ

Специалист сүбэлиир

Халлаан сылһыан, дьон ыраах-чугас сирдэринэн сынньана айанныыр. Оҕолор да, улахан да дьон сыыртан түһэ, ханкылы сылдьан сиртэрин, атахтарын, илиилэрин тоһутар түбэлтэлэрэ элбээтэ.

Сүрүннээн, 60-тан үөһэ саастаахтар уңуохтарын тоһуталлар. Ордук остеопорозтаах дьон охтон түстэхтэринэ оһоллонолор. Оҕо уңуоҕа 1 ый, эдэр киһи 1-2 ый оһор буоллабына, кырдыаҕас киһи киэнэ 1-2 сылга тийэ өр чөлүгэр түһэр, эрэй бөбөнү көрсөр.

Бүгүн улуус травматолог бырааһа Егор Егорович Старостины көрсөн кэпсэттибит.

- Быйыл хас киһи оһоллонон көрдөрдө?

- 26 тыһ. курдук нэһилиэнньэлээх уллууска собото травматолог бырааспын. Ону таһынан ыраах уллуустар Дьокуускайга операцияланан, эмтэнэн баран, Намна тахсан миэхэ эмтэнэллэр. Онон эмтиир киһим ахсаана өссө элбиір.

Олунньу 21-тэн кулун тутар 13 күнүгэр диэри, 20 хонук иһигэр, 27 киһи илиитин, атаҕын тоһутта. Ааспыт нэдиэлэҕэ стационарга 4 киһини операциялаатым.

Уңуох тостуута статистика көрдөрөрүнэн, кулун тутар, муус устар, алтынны, сэттинны ыйдарга элбиір. Холбура, 2018 сылга 501 киһи консультацияҕа сылдьыбыт, 446 киһи илиитин, атаҕын тоһуппут, 694 киһи сүһүөҕэ ыалдьан көрдөрбүт.

Наһаа улахан ноһуруускалаах соботобун үлэлии сылдьабын. Иккис травматолог

ХАЛТАРААНҒА СЭРЭНИИГ!

штата көрдөһө сатыбын даһаны, кыаллыбат. Дьингэ, сокуон быһыгытынан, 15 тыһ. нэһилиэнньэлээх уллууска 1 травматолог, 12 тыһ. оҕо нэһилиэнньэлээх сиргэ оҕо травматолога көрүллүөхтээх. Элбэх инбэлиит учуокка турар. Бэйэм операциялыбын, инбэлииккэ таһаарабын, поликлиниканан, стационарынан сылдьан эмтиибин, ону таһынан нэһиликтэринэн, оскуолаларынан сылдьан медицинскэй көрүү ытыабын.

- Үгүс дьон оһоллонон баран, кимиэхэ көрдөрөрүн билбэт.

- Киһи оҕунна эрэ, тутатына илиитин, атаҕын хамсаабат гына кытаанах матырыйаалынан баайахтаах. Ол кэнниттэн приемнай покой нөңүө травматолог бырааска кэлиэхтээх. Туран хаамар кыаҕа суох буоллабына, суһал көмөнү ыңгырар.

Сабыылаах (закрытай) травмаҕа илиитин, атаххын хамсаабат гына баайабын, ыарыыны мүлүрүтэр эмпиһэбин (анальгин, нурофен) уонна сарсыарда көрдөрүнэ кэлиэххин сөп. Специалист көрөн баран рентген онгорор. Травматолог диагноз туруорар.

- Бастагы көмөнү хайдах онгоруохха сөбүү?

- Браах сиргэ оһолломмут буоллаһына, оһолломмут сиргэр маһы тутан баран, быанан эрийиэххэ сөп. Араас матырыйаалы туттуохха сөп. Илиигэ хортуон дьааһык ордук барсар. Кини сымнаҕас гынан баран, тостубут уңуоҕу үчүгэйдик тутар. Эбэтэр анал шинаны туһаныахха сөп.

Хаанырар түбэлтэтигэр жгутунан эбэтэр быанан баайабын. Баайыт бириэмэ-битин телефонна эбэтэр кумааһыга бэлиэтигин. Браах сылдьан оһолломмут буоллаһына, чаас аңара буола-буола жгуту өһүлэн, 2-3 мүн. холкутатабыт, онтон төттөрү баайабыт.

- Улууспутугар уңуох тостуутун быһаарар аныгы ханнык тэриллэр (МРТ, УЗИ, рентген) баалларый?

- Биһиэхэ уңуох тостуутун чуолкай көрдөрөр рентген баар. Сорох тостуулар рентгенгэ көстүмүөхтэрин сөп. Бу түбэлтэҕэ уңуоҕу

хамсаабат гына гипсэлиит-бит уонна пациенты Дьокуускайга төлөбүрдээх МРТ-га ытытабыт.

- Биһиги дойдубутугар оһолломмут киһи эмтэни курсун толору барар кыахтаах дуо?

- Россияҕа, Саха сиригэр оһолломмут дьону үчүгэйдик операциялыылар дии саныбын. Ол гынан баран, операция кэнниттэн чөлүгэр түһэрии үлэтэ мөлтөх. Омук сиригэр пациент операциялыбын, онтон 5-6 хоннон баран реабилитационнай киингэ салгыы эмтэнэр. Реабилитолог быраас 1 ый уста-та пациенты чөлүгэр түһэрэр. Онтон биһиэхэ травматолог гипсэлээн баран ытан кэбиһэр, пациенты ким да салгыы кэтээн эмтээбэт. Дьокуускайга реабилитационнай киингэ сыл аңаара, сыл иннинэ учараттаан кириэллэр. Пациент хайдах салгыы эмтэнэрин бэйэтин кыабынан быһаарар, бырааска эмпаанатан

дьизитигэр эмтэнэр. Ситэ эмтэммэккэ, уусгугурдан кэбиһэр, онтон салгыы эмтэнэргэ күһэллэр, ити курдук хатыланан бара турар.

Төлөбүрдээх реабилитационнай кииннэр Москваҕа, Санкт-Петербурга, Кавказка бааллар. Артрозу, артриты

Бурятияҕа үчүгэйдик эмтииллэр. Саха сиригэр реабилитационнай киин өтөрүнэн тутуллабат чинчилээх.

- Травматолог быраас сүһүөх бохсулдуутун, уларыйыгытын, ыарыларын эмиэ эмтиир эбээһинэстээх.

- Саха сиригэр «Д» витамин тийибэттээн, артритынан, артроһунан эр дьон 60 саастарын, дьахталлар 50 саастарын кэнниттэн ыалдыаллар. Дьахтар организмгар 50 сааһын кэнниттэн гормональной уларыйылар бараллар. Бу кэмгэ уңуохтан кальций суураллар, остеопороз саҕаланар. Миэхэ манньык ыарыһахтар кэлэн сүбэ ылааллар. Нам уллуһугар ревматолог быраас суоһунан, 1-кы, 2-с, 3-с стадиялаах ыарыһахтар терапевка эмтэнэллэр. Онтон 4-с стадиялаах ыарыһахтар оперативнай эмтэни наада буоллабына, миэхэ кэллэллэр.

- Туох кыһалбалар баалларый?

- Ортопед быраас быһыы-

тынан оскуолаларга сылдьан көрдөхпүнэ, оҕо үөрөҕө сарсыарда 8 ч. 30 мүнүттэҕэ саҕаланар, киһэ 7 чааска бүтэр, аһаат, дьиз үлэтин хас да чаас онгорор. Күнү быһа төңкөйөн олорор. 6-с кылаас үөрэнэччитин рюкзакын ыйаан көрбүтүм, 6-8 киилэ, олус ырахан. Инньэ гынан, билинги оҕо 70%-на сколиозтаах, плоскостопиелаах. Кэлэр өттүгэр нууччалыы эттэххэ, получим умное поколение, но не здоровое.

Омук сирдэригэр, холобура, Америкаҕа оскуола оҕото нэдиэлэҕэ 4-тэ хайаан да физкультуранан дьарыктанар. Кини 9 чаастан 5 чааска диэри үөрэнэр буоллабына, 4-тэ спортивной секцияҕа сылдьахтаах. Бу - булгуччулаах ирдэбил. Спорка ситиһилээх оҕо оскуолаттан стипендия ылар. Абитуриент спортивной ситиһилээх буоллабына, үөрэххэ кириригэр чэпчэтинэн туһанар. Түмүгэр доруобай киһи үөскээн тахсар. Биһиэхэ сарсыардаттан кизэһэ диэри үөрэх. 20-чэ сылынан нэһилиэнньэбит ыарыһах буолар туруктаах.

- Тугу сүбэлиинг этэй?

- Кальцийдаах муора бордодуукталарын, творог, сыр, халадьыас, эт, балык сиэхтээххит, балык миинэ иһиэхтээххит. Кырдыаҕас дьон бу астары доруобуйалара кыайбатынан, таблетканан эмтиибит. Ол гынан баран, медикаментознай ньыма биір өттүнэн эмтиир, биір өттүнэн буортулуур өрүгтэрдээх. Гипс уонна бандаж туһалыыллар.

Халтараан атаһа таһаһын кэтимэм, табыгастаах, тирэхтээх атаһа таһаһын атыылаһын. Халтараан сири тумна хаамын. Ыксаабакка, тирэхтээхтик үктэнэн сылдьын. Кырдыаҕас дьон саас, күһүн, халтараан кэмгэ, хайаан да торуоскалаах сылдьахтары наада.

Кэпсэттэ А. КОРЯКИНА

2019 сыл – Энциэлигэ Олонхо туоната

КУЙУУР ОЛОНХОТО

Кулун тутар 22-23 кк. Хатырык нэһилиэгэр Нам улуунун чулуу олонхоһута Василий Николаевич Попов-Бочоох төрөөбүтэ 110 сылын көрсө «Куйуур олонхо-2019» күрэхтэһини үрдүк таһымна тэрилиннэ. Уопсайа 46 ыччат олонхоһут, о.и. бөлөбүнэн толорууга 4, биирдиилээн толорууга 22 олонхоһу толорооччу күөн көрүстэ.

Фестивалы «Ыччат Олонхоһут» түмсүү Ытык сүбэтэ иилээн-сафалаан 2015 сылтан бытар. Ассоциация председателинэн ф.н.к. Юрий Петрович Борисов буолар. Урукку өтүгүр бу түһүлгэ Мэнгэ Хаңалас улуунун I Тыыллыма нэһилиэгин сригэр-уотугар ытыллыбыта. Ыйылгыттан бу бырайыагы «Олонхо ыһаа» буолар улуунугар ыгытарга диян Энциэли Хототугар 5-с төгүлүн ытыллына. Дьүүлүүр сүбэбэ ХИ-ФУ профессора, ф.н.к., «Ыччат Олонхоһут» республикатаагы общественнэй түмсүү Ытык сүбэтин салайааччыта, «Куйуур олонхоһо», «Мунха олонхоһо» бырайыактар автордара Галина Семеновна Попова-Санаайа; СР үөрэҕиритин туйгуна, СР нуруоттарын культурнай нэһилиэстибэлэрин киинин сүрүннүүр специалиһа Ульяна Михайловна Флегонтова; «Нам улууһа» МТ культуура уонна духуобунай сайдыыга управлениетын специалиһа Матрена Анатольевна Платонова үлэлэтиллэр. Күрэхтэһини түмүгүнэн «Кылаан бириис» - Никифоров Виталий; 1-кы ст. дипломант - Аммосова Марфа; 2-с ст. дипломант - Ньургусова Яна; 3-с ст. дипломант - Степанова Анисия; «Сэһэн суньхун тутар олонхоһут» - Филиппов Петр; «Тэһими тутар олонхоһут» - Поскачина Алина; «Кылыһах ырыалаах, дорҕоон тойуктаах олонхоһут» - Винокурова Марианна; «Хомоҕой тыллаах олонхоһут» - Барамыгин Владислав; «Удьуор утумун тутар олонхоһут» - Обутова Дайыына; «Түөлбэ олонхоһут» - Иванов Станислав Александрович; «Кэскиллээх олонхоһут» - Слепцова Екатерина Гаврильевна; «Түһүлгэлээх олонхоһут (истээччи биһирэбилэ) ааттары - Фомина Изабелла ыллылар.

Бырайыак бу курдук улуустарынан айаннаан ордук сайдыа, ыччаты тардар кыага күүһүрүүбэ диян эрэнэбит.

М.А. ПЛАТОНОВА, «Нам улууһа» МТ культуура уонна духуобунай сайдыыга управлениетын специалиһа

ЧУОРААННААХ ОГДООЧЧУЙА

Тойуксут Чуорааннаах Огдооччуйа сиэнэ олонхоһут Бочоох Баһылай. Суруйааччы, олонхоһут Бочоох-Василий Николаевич Попов төрөөбүтэ 110 саһын көрсө **КЭРЭМЭЭҔЭП МАЛААҔЫНА**

Чуорааннаах Огдооччуйа иккис кыһа Пелагея Васильевна Уваровская-Охлопкова ийэтин туһунан кэспээбититтэн В.С. Яковлев бэлиэтэһиниттэн быһа тарды: «Мин, Егор Иванович Колмогоров-Быдый, очолорго 9-с кылааска үөрэнэриим, Бочоохторго ололорум, иитиэх оҕо эһим. Биридэ уруок кэнниттэн, саас халаан уугун кутуругар Ылдьаана (Баһылай кэргэнэ, аатырбыт ыанньыксыт, депутат, маяк) соруудаһынан, сүөһү бостуугун атын тутан, ыгыгырдаан, сизтэн Үс Күөл үрэгин төрдүгэр Саппыаба (таптала аата Көссүү Көччүйүүтэ дэнэрэ) таайым Баһылай-Бочоохтуун балыктыы тийдим. Балыксыттар чэй сылытан үссэнэбит.

Бу олорон кизэһэ саһарҕаны кэтэһэ таарыйа, таайым бэрт интэриэһинэйи кэспээтэ: «7-8 саастаахпар, сааскы эһии уута түһүүтэ, мин эбэм Чуорааннаах Огдооччуйалыын уһун олохпугуттан Толкууһуттан Түбэ Баһыгар туос тыһынан устан тийиһиппит. Үрдүк сыыры тэллэхтэһэ сүүнэ улахан танара дьизэтэ багдаллан көстөрө. Тэлгэһэтин иһигэр үс салҕаһын үрдүктээх колокольня дьизэтэ баара. Саамай үһүбэ дьизэтэ ыйаммыт куолакал тыһа, санаабар тигилэхпэр ньиргийэрэ, кырлар тыһаан кылырҕаһан дорҕоонун уһаталлара дьикти этэ. Өксөйөн иһэн эбэм төрөөбүт, улааппыт түһүлгэтигэр Баһалаахха тохтообуһупт.

Кини уонча саастааһар улахан муустаах мотуок халаанын уута халыйан, олохторун ылан мыраанна отордообуттар. Үөһэттэн көрдөбүнэ өрүс уңуор Боттоуйук мыраана, Дьонкума хайата көстөрө, өрүс уута быччайан биер мыраантан нөнгүө мыраанна диэри халҕаһа муус устара үһү (бу улахан мотуок сурукка баарынан 1863 с. буолбут, очотугар Чуорааннаах Огдооччуйа төрөөбүт сыла 1854 с. хапсар). Салгыы өксөйөр айанна эбэтэ манньы ахтыбыт: «Улуус кулубата Уйбаан Кэрэмээһэп (Иван Андреевич Сивцев 1876-79 сс. кулубалаабыт) анаммыт сылыгар, атырдыах ыйын бүтэһигэр, (Халама) Дэгий Хайатыгар Ытык Күөлгэ (билигин Кэбээйи территорията) Ньукулай Дьаахынап Баай оловоор кулуба тойон малааһын-ыһаах тэрийбит. Манна Өлүөнэ өрүс орто сүүрүгүттэн Алдан, Бүлүү өрүстэрин тардыларыттан, Дьаангыттан бастаахтар ыгырыллыбыттар: кулубалар, кинээстэр, атыһыттар уу суолунан тиэстибиттэр. Очотоогу сизр-майгы таһымынан илии-атах оонньуур, күөн көрсүһэр дьонноох, тойуксут, үнүүү этэр, илин былдыһар дьахталлардаах, моҕус дьонноох улахан түһүлгэбэ мустубуттар. Очолорго Огдооччуйа күөгэйэр күнүгэр, 23 саастааһар, ыарахан эрээри, Ытык Күөлгэ тахсар курдат аартыгынан тус тыгытын, ыһыгын, таһаһын санныгар сүгэн ыарырҕаппакка тахсыбыт үһү.

Нөнгүө сарсыардаттан ыһаах алгыһын кэнниттэн илии-атах күрэхтэһинитэ ытыллыбыт. Аҕырым Аһылык кэмигэр аһастаахтар күрэхтэспиттэр. Сииттэ Токуйун аҕатын уһуттан Иэп Ноҕуруодап 14 уомулу, балык сиһин уңуоһун алдыаппакка сиэн кыайбытын дорообо чэийинэн күндүлээбит, арыгынан айах туһупт». Ити олодохпунуна мин үппүт ситим күөбүм ураҕаһа эмискэ изьиллэннээтэ, бэртээхэй сордону соһон таһаардыбыт. Баһылай куулга төргүүтүгэр илиинэн, кизэһэ ыамна ынахтарын хомуйа ыксаан аттанна. Сарсыарда илиммитин хомуйан, Остоолбоҕо дьоммор тыһынан эрдинэн, Бадыһыал ойбонугар тардан баайан, дьизэбэр сарсыарда аһылыгы баттаһа тийбиттээхпин.

Е.И. КОЛМОГОРОВ-Быдый, РФ журналиһа

Спорт — дьулуур, спорт - тулуур

Кулун тутар 22-24 күннэригэр Ньурба улуунун Маалыкай нэһилиэгэр мас-рестлингнэ Кэрэ Киһи уола Күүстээх Соппуруон аатыгар республика турнира ытыллына. Араас улуустартан уон ыйааһынна барыта 60-ча мадыны кэлэн кытынна. 70 киилэбэ Россия спордун маастара Сергей Константинов (Нам) барыларын кыайан бастаата. Бэтэрээннэргэ Сергей аҕата Николай Константинов холкутук бастакы миэстэни ылла.

Күрэхтэһини түмүгэр икки ыйааһынна мунутуур кыайылааһы быһаарсар түгэннэ, 70 киилэбэ Сергей Константинов, кими да таһаас огостубакка, кыайылааһынан табыста. Онтон бэтэрээннэргэ 85 киилэттэн үөһэ ыйааһынна бастаабыт биер дойдулаахпыт, Хаңалас улуунуттан кыттыбыт Андрей Винокуров (Хатын-Арыы) мунутуурга эмиэ хардыы хаамта.

Кулун тутар 23 күнүгэр Партизан нэһилиэгэр ойбон алларытыгар республика аһаас күрэхтэһинитэ ытыллына. Барыта 52 киһи аҕыс улуустан мунньустан, муус алларытын дьикти кистэлэннэрин көрдөрдүлэр. Бу кыттааччылартан 9 тимир ууһа баара билиннэ. Элбэх киһи анньыы араас көрүнгэрин көрөн, үөрэнэн, эһиилги күрэхтэһинитэ чакчы үчүгэй бөлэмнээхтэрин көрдөрөгө чопчу сорукутаах айаннаатылар.

Саастарынан биэс бөлөххө араасан олус интэриэһинэй күрэхтэһини көрдөрдүлэр. Юниордарга (16-20 саастаахтарга) Мэнгэ Хаңалас Хаптаҕай нэһилиэгиттэн сылдыр Андрей Павлов кыайылааһынан табыста. Иккис-үһүс миэстэлэри Намтан Айаал Карамзин уонна Амма Эмиһиттэн Авдей Тимофеев ыллылар. Иккис бөлөххө 21-40 саастаахтарга эмиэ Мэнгэ Хаңалас Хаптаҕайыттан Сергей Васильев кыайан, Чурапчы анньыһыттары Семен Сивцев уонна Марк Демьяновы кэннигэр хааллартаата.

41-50 саастаахтарга ыалдыттарбыт Мэнгэ Хаңаластар анардастыы күннэтиллэр. Ол курдук, Төһүлүттэн Геннадий Атласов, Хаптаҕайтан Ньургустаан Иванов уонна Тумултан Василий Кириллин үс бастакы миэстэлэри үллэһиннилэр. 51-59 саастаах бэтэрээннэргэ Кэбээйи улуунун Чагда нэһилиэгиттэн Константин Ноговицын кыайылааһынан табыста. Кини кэнниттэн иккис-үһүс миэстэлэри Чурапчыттан Иван Попов уонна Нам Арбыһыттан Афанасий Гоголев үллэһиннилэр. 60-н үөһэ саастаахтарга Төһүлүттэн Павел Костромин кыайыы өрөгөйүн биллэ. Манна иккис-үһүс миэстэлэри Нам 1-кы Хомустааһыттан Григорий Матвеев уонна Намтан Петр Емельянов ыллылар.

Ойбону алларар биэс мунутуур кыайылааһы быһаарсар киирсигэ Мэнгэ Хаңалас Хаптаҕайыттан Владислав Иванов буолла. Кини кэнниттэн Намтан Иннокентий Суздалов уонна 1 Хомустаахтан Сергей Жирков иккис-үһүс миэстэлэри ыллылар.

Анал тимир уустарын ик-

ки ардыларыгар Устин Борисов (Мэнгэ Хаңалас), Андрей Винокуров (1 Хомустаах) уонна Павел Костромин (Мэнгэ Хаңалас) үс бастакы миэстэлэри үллэһиннилэр.

риһинигэр республика аһаас күрэхтэһинитэ ытыллына.

Барыта 38 оҕо мустан «үс төгүл үс», «тутум эргиир», «мас-рестлинг», «кууллаах сүүрүү» уонна хапсаҕайдаһан тустуу көрүнгэригэр күүстэ-

КҮҮСТЭЭХТЭР ТҮҮЧЛГЭЛЭРИГЭР

Кулун тутар 22-24 күннэригэр Дьокуускай куорат «Триумф» спортсменнары бөлэмниир кииригэр көңүл тустууга Н.Н. Тарскай кэриэһигэр СР биердиилээн уонна хамаанданан бастыыр иһин күрэхтэһинитэ ытыллына. Барыта 18 хамаандаттан 160 боотур сытыы бырахсылаах, күлүмэх хамсанылаах уонна дьикти албастардаах түгэннэри көрдөрдүлэр.

Нам хамаандата бу турнирга үс чемпионнаах, икки-иккистээх уонна үс ыйааһынна үһүстээх, уопсай түмүккэ бэһис миэстэни ыллыбыт.

Ыйааһыннарынан: 65 киилэбэ Айхаан Антонов үһүс миэстэ, 74 киилэбэ Иван Барашков иккис, 86 киилэбэ Игорь Софронеев бастакы, Леонид Данилов иккис, 92 киилэбэ Василий Винокуров бастакы, 97 киилэбэ Кузьма Сивцев үһүс, 125 киилэбэ Сергей Семенов бастакы уонна Ион Болтунов үһүс миэстэлэри ыллылар.

Хамаанданан түмүккэ 47 очколаах Чурапчы хамаандата иккис төгүлүн кыайылааһынан табыста. Иккис миэстэни 52 очколаах Дьокуускай уонна 66 очкону хомуйбут Уус Алдан хамаандалара табыстылар.

Таблицаны көрдөххө, биһиги хамаандабыт 61 ыйааһынна ыстарааптыр очкону ылбыт эбит, ол 26 ыстарааптыр очкота таһыны тардар эбит. Өскөтүн ити ыйааһынна бүтэһик миэстэни ылбыһыт буоллар, үс иһигэр киириэ эбиһипт.

Кулун тутар 24 күнүгэр Республикаатаагы анал бөлэмниир спортивной оскуолатын саалыгар, 2002-2003 сыллаах төрүөх оҕолорго сахалыы төрүт оонньуугар (пятиборье) СР үөрэҕиритин туйгуна Петр Попов кэ-

рин холостулар. Бэрт тыһааһыннаах киирсии кэнниттэн, «Дыгын оонньуутун» алта төгүллээх кыайылааһа Николай Дьяконов төрөһүт уола - Слава Дьяконов 21 очкону хомуйан кыайылааһынан табыста. Иккис миэстэбэ аны Уйбаан Белолобская итиллээччигэ Тимур Лотов 27 очкону хомуйан табыста. Уонна үһүс миэстэбэ Нам 1-кы нүөмэрдээх орто оскуолатын үөрэнээччигэ Арсен Прокопьев 32 очкону хомуйан табыста.

Кулун тутар 23 күнүгэр улуус кэлим спартакиадатын суотугар хоккейга күрэхтэһини буолла. Маһнайгы миэстэни Хамаҕатта, иккиһи Ленскэй, үсүһү 2-Хомустаах ыллылар.

Кулун тутар 21-22 күннэригэр Дьокуускайга оҕолорго гириэбэ республика бастыыр иһин күрэхтэһинигэ Нам оҕолоро хамаанданан үһүс миэстэни ыллылар. Икки призэр, 1 чемпион бааллар. Ол курдук, Никифоров Сергей бастакы миэстэ, Артахинов Федя үһүс миэстэ, Семенова Күннэй иккис миэстэни ылары ситистилэр.

Кулун тутар 20-24 күннэригэр мини-футболга республика чемпионата ытыллына (иккис лига). Нам футболистара үһүс миэстэни ыллылар.

Кулун тутар 24 күнүгэр Аллараа Бэстээххэ саахымакка улуустар икки ардыларыгар таһаарыстыы көрсүүһү буолла. Нам хамаандата бастаата.

Сахалыы төрүт оҕунан ытыыга Дьокуускай куорат чемпионатыгар Нам улуунун сүүмэрдэммит хамаандатытан Дьячковский Афанасий бастакы миэстэни ылла.

ОНТУОН

Быйылгы сылга үктэнэн баран, улахан сайлар-тэрийэр талааннаах Александр Дунаев салайааччылаах улуустаагы «Отуу уота» литературнай түмсүү чилиэннэрэ айар-тутар үлэлэрэ тэти-мирдэ, сырыылары лаппа кэнээтэ, айар үлэлэринэн дьону-сэргэни биллэрдик сэргэхситилэр. Улуус иһинэн ытыллар тэрээһиннэргэ үөрэ-көтө кыттабыт, биир кэмгэ ытыллар буоллахтарына – хайдах табылларынан араһынабыт. Бу – түмсүү былааннаах, тэрээһиннээх үлэтин түмүгэ.

Сыл бастакы кыбарта-алыгар Мэнгэ Хагаласка, Горнайга, Дьокуускайга, Хагаласка, Кэбээйигэ тийи-тэли сырытыбыт, араас таһымнаах кэмпириэнсий-элэргэ, конкурстарга көх-төөхтүк кытынныбыт, кэккэ ситиһиилэннибит: СР Суруйааччыларын сойууһугар мэктиэлэммит дьоммут – А.М. Татаринов-Удурбай 3 кинигэлэннэ, кини хоһоонно-ругар 47 ырыа айыллыбыт,

М.П. Мохначевская-Маарта-Мария 3 сыл иһигэр 11 кинигэлэннэ (онтон 4 тылбаас), уонча хоһооно ырыа буолан ылланна. Кини Дьокуускай-даагы «Офсет» хампаанья тэрийэн ыһыттып күрэхтэ-һиитигэр өрөспүүбүлүкэбэ «Саамай таһаарылаахтык үлэлиир ааптар» диэн анал аакка тиксиэн тигистэ, 30 тыһыынчалаах сертификаты ылла.

Кинини сэргэ ытык кырдыаһаһыт В.В. Ушницкай-Сэки «Бастың оҕо суруйааччыта» буолла, эмиз 30 тыһыынчалаах сертификатынан наһараадаланна. Сэки «Күрүлгэн» тэрийбит күрэхтэһиитигэр эмиз ситиһиилээхтик кыттан турар. Ырыа куттаах В.В. Ядреев-Бэйэ Киһитэ 70 ырыата диискэбэ табыста, соторутаагыта көрбөттөр өрөспүүбүлүкэ-тэбэ күрэхтэһиитигэр кыттан, 3-с миестэни ылла. Кини биһиэхэ кириэн, түмсүүбүт үлэтин биллэрдик сэргэх-ситтэ, элбэх хоһоонорбутун ырыа гынан көтүттэ. И.А. Бубякин-Чөнөчөк «буриме» диэн биһиэхэ сонун көрүгүнэн айар-тутар, ону таһынан олонхоҕо ылсыста.

1 Хомустаахха олорор СР Суруйааччыларын сойууһун чилиэнэ А.М. Софронов-Онтон 4 кинигэлэннэ, бу күн-нэргэ Никольскай биир сэргэх олохтооҕо Зинаида Нератова-Тупсууна 2 кинигэтин сүрэхтэниитэ ытылларар сылдыар, Таастаахха олорор Надежда Азарова - Алаас Хотун бастакы кинигэтин бэ-чээттэттэ.

Мин мантан салгыы кулун тутар 14 күнүгэр Кэбээйигэ баран кэлбит сырыыбытын сырдатыхпын баһарабын.

«Отуу уотун» 7 чилиэнэ И.Д. Винокуров-Чабылтан аатынан улуустаагы Литературнай түмэл сэбиэдиссэ-йэ Т.П. Никоновтың ахсыа буолан, баара-суоҕа 28 саа-һыгар суох буолбут эрээри, саха литературатыгар биллэр суолу-иһи хаалларбыт, киһи өйүгэр-санаатыгар хатанан хаалар ураты тыһы-наах айымньыларынан аа-тын-суолун үйэтиппит са-ха биир чабылхай фронто-вик-суруйааччыта, Кэбээйи

«ОТУУ УОТА» - ПИТЕРАТУРА ЭЙГЭТИГЭР

уола Тимофей Егорович Сметанин төрөөбүтэ 100 сылын бэлиэтиир тэрээһиннэри үөрүүлээхтик аһыга ыңырыылаах ыалдыт быһытынан баран кэллибит. Биллэрин курдук, Кэбээйи урут Нам оройуонугар кириэсэ, 1937 эрэ сыллаахтан туспа оройуон буолбута. Ол иһин кэбээйилэр Намтан элбэх киһини күүшүттэрэ табыллыбата – тырааны-спар кыаллыбакка, улуус дьаһалтатыттан да, үөрэх уонна культура салааларыттан да ким да барсыбата. Биһиэхэ Хамафатта баһылыга И.Н. Максимов массыына биэрэн улаханник үөрдүбүтэ даһаны, хомойуох иһин, онтукпут куораты ааһаат, алдьанан хаалбыта. Хата, «Офсет» хампааньяны кытта үчүгэй сыһыаннаах буоламмыт, киһилэр массыына булан биэрэннэр, бэркэ табыллан сырыттыбыт.

Тэрээһин Кэбээйигэ – айылбаттан айдарылаах, ураты идэлээх киһи Д.И. Кобякова-Эдьий Дуора төрөөбүт дойдутугар – буолла. Биһигини культура управлениетын салайааччыта А.А. Кычкин, үөрэх управлениетын начальнига – Түбэттэн төрүттээх И.М. Неустроева, улуустаагы «Дабан» хаһыат эрдээктэрэ - 2 Хомустаах уола В.В. Эверстов, түмэл сэбиэдиссэйэ Е.А. Павлов көрсүбүттэрэ.

Күүтүллүбүтүн да курдук, Кэбээйигэ сахалыы сир-майгы өрө тутуллар эбит: түмэл иннигэр тутуллубут Т.Сметанин пааматынньыгын аттыгар ытыллыбыт мийтин кэнниттэн, балаһанга арчылааһын сиэрин-туомун ытыттылар, саламааттаах алаадынан, быырпаһынан күндүлээтилэр. Эйэбэс эвэрдэни, махтал тылларын, ырыаны-тойугу иһиттибит. Манна педагогическай үлэ бэтэрээнэ А.Ф. Левина Сметанин хоһоонун олус бэркэ аахпытын бэлиэтиир тоҕоостоох. Кини 30-тан тахса сыл суруйааччы айым-

ньыларын пропагандалаан кэлбит, эдэр сылдьан драмаларыгар сүрүн оруоллары толортообут, ол иһин, төһө да сааһырдар, доруобуйата мөлтөөтөр, сарсыардаттан киһэ хойукка диэри сирэйдиин-харахтыын сырдаан, сүргэтэ көтөбүллэн сырытта. А.Кобяков тылларыгар айбыт А. Дунаев «Собо» ырыата 3 сиргэ (балаһанга, музыкаль-най оскуолаҕа, кулуупка) ылланна, дьон олус биһиририн астына көрдүбүт.

Үбүлүйдээх суруйааччыны кылгастык сырдатар буоллахха, кини 1919 с. сэттинньи ый 25 күнүгэр «Манан Кэрэх» алааска төрөөбүт. Айар үлэнэн дьарыктаныыта Намна саҕаламмыт буолан, кэбээйилэр уолларын ситиһиитин Намы кытта ситимниллэрэ мээһэбэ буолбатах – кини бастакы «Былатыан суолунан бардарбыан!» хоһооно 1937 с. биһиги оройуоммут «Колхоз сирдытэ» хаһыатыгар бэчээттэммит. Уопсайынан ылан көрдөххө, Тимофей Сметанин дьылдата хаһыаты кытта ыкса ситимнээх: «Бэлэм буол!» хоһооно эмиз 1937 с. «Бэлэм буол» өрөспүүбүлүкэтээҕи хаһыакка тахсар, кинини айар-суруйар үлэбэ кынаттыыр, кэлин кини 1946 с. Орджоникидзевскэй оройуонна «Советтар знамялар» хаһыакка үлэли кириэр.

Тимофей Сметанин бастаан оҕолорго аналлаах уусуран айымньылары бэрт хомойдуок суруйан испит, кэлин литература бары жанрыгар дэгиттэр талааннааҕа көстөн-биллэн барбыт.

Дьылҕа Хаан киһиэхэ айар үлэнэн дьарыктанарыгар баара-суоҕа 10 эрэ сыл биэрбит. Ол уон сылыттан кооперативнай техникумна үөрэммитин, дойдутугар потреб-сойууска бухгалтердаабытын, уоттаах сэриигэ кыргыспытын, балыһаҕа сытан эмтэммитин, пединститутка 2 сыл үөрэммитин көбүрүттээххэ, Тимофей Сметанин сурук үлэтин эйгэтигэр, айар үлэнэн анаан

туран дьарыктаммыт кэм-кэрдийтэ өссө кылгас буолан тахсар!

Дэгиттэр талааннаах Тимофей Егорович сэриигэ да бэйэтин хорсун-хоодуот байыас быһытынан көрдөрбүтүн «Бойобуой үтүөлэрин иһин», «Хорсунун иһин» бойобуой мэтээллэрэ кэрэхэлиллэр. Кини 1944 с. сэриигэ ыараханньык бааһыран, эмтэнэн баран, дойдутугар кэлэр.

Ол кэлээт, элбэҕи билиэн-көрүүн баһалаах эдэр киһи пединститутка үөрэнэ кириэр. Хомойуох иһин, доруобуйата мөлтөөн, 2 сыл үөрэнэн баран, салгыы үөрэнэр кыаҕа суох буолар... Кини бу кэмгэ Яков Стручковтуун суруйбут «Мэхээлчээн булчут көпсөөннэрэ», «Саллаат сүрүбэ», «Куоска олонхото», «Көрүдүөс күн», «Егор Чэрин», «Күөрэгэй» остуоруйа кинигэлэрин бэчээттэтэр.

Т.Сметанин 1945 с. суруйбут «Лоокуут уонна Ньургуһун» айымньыта бастын драматическай айымньы быһытынан ааттаммыт, бириэмийэбэ тиксибит. Бу кэнниттэн суруйааччы «Атын киһи оҕото», «Кыһыл былааттаах кыыс» диэн пьесалары суруйбута биллэр.

Кэбээйилэр уолларын өрө туталлара, кини үрдүк аатыгар сүгүрүйэллэрэ биһигини улаханник долгутта. Ол курдук, научнай-практическай конференция тэриллэн, 5 сиринэн, «Учууталлар», «Үөрэнээччилэр», «Библиотекардар», «Түмэл үлэһиттэрэ», «Айар түмсүүлэр»

диэн арахсан, дакылааттар аабылынылар. Олорго ситиһиилээхтик кытынныбыт: Сэки кэтэхтэн кыттан, Маарта-Мария тылбаастарын кэлсээн, анал ааттарга тигисти-лэр, Т.П. Никонов үһүс миестэ буолла, кэтэхтэн кыттыбыт библиотекарь Л.П. Петрова уонна мин, П.Д. Байанаева, бэйэбит секцияларытыгар бастаатыбыт.

Киһэ кулуупка тийибип-пит – аҕыйах нэдиэлэ анараа өттүгэр бэчээттэнэн тахсы-быт Маарта-Мариябыт буру-олуу сылдыар кинигэтин таһа улахан баннерга бэчээттэнэн турар эбит! Манна сыһыран эттэххэ, ааспыт сылга кини Тимофей Сметанин айым-ньытын тылбааһыгар биллэриллибит өрөспүүбүлүкэ-тээҕи күрэхтэһиигэ «Лоокуут уонна Ньургуһун» драматын тылбаастаан, бастакы миестэни ылан турар.

Эргэ кулуубу тобус-толо-ру мустубут дьонно суруй-ааччы айымньыларынан 9 нэһилиэк дьоно литератур-най композициялары туру-ордулар. Нэһиликтэр икки ардылара тэйиччи эбит, хо-лобур, Мукучуттан Кэбээйи-гэ диэри 12 ч. айанньылар эбит! Ону аахсыбакка, бары түмсүбүттэр. Дьахталлар үрүн көмүстэрин сиэртилэ-лээн, «Т.Е. Сметанин төрөө-бүтэ 100 сыла» диэн бэлиэ онотторон, биһиги Кыраайы үөрэтэр түмэлбитигэр бэлэх-тэтиллэр.

Нам уонна Кэбээйи дьоно бэйэ-бэйэлэригэр чугаста-ра тутта харахха быраһыл-лар: тийээппитин кытта кинилэр биир дойдулаахтарын И.И. Иванов, А.Г. Кобяков, Г.К. Эверстов, Е.И. Рыкунова у.о.д. тустарынан ыйыталастылар. Биһигини 2 ыалынан түһэрдилэр, дьахталлар төрдүн – Ли-дия уонна Николай Дани-ловтарга, атыттар – Алек-сандр Григорьевич күтүөтүн дьонугар. Даниловтар кы-ыстары Намна олохсуйбут, көбөкөннөр кийииттэрэ эбит, «АлмаасЭргизэнБаанна» үлэ-лиир. Онон биһигини аймак-тарын курдук көрүстүлэр. Фронтовик-суруйааччыбыт соҕотох кыһа Татьяна Тимо-феевна Граф Биэрэгэр олох-суйбут, өр кэмгэ техникумна уһуйааччынан үлэлээбит...

Собонон аатырар Кэбээйи-гэ сылдыһыттып бэлиэтэ – Петр Моисеевич уонна Екате-рина Николаевна Кобяковтар ыһаарыламмат собону кэһии биэрэн ытыттылар, улаханник үөртүлэр.

Түмүктээн эттэххэ, Тимо-фей Сметанин Дьылҕа Хаан биэрбит бэрт кылгас кэмигэр бэйэтин үтүөкөн поэт, про-заик, талааннаах драматург быһытынан көрдөрбүтэ. Ки-ни өйө-санаата сырдык, Ийэ дойдутугар таптала мунура суох, олоххо дьулуһуута сөбүмэр күүстээх этэ. Ыста-тыһайын Тимофей Сметанин «Саллаат сүрүбэ» диэн хоһоо-нунан түмүктүүбүн:

*Үөрүөх курдук
мин бэйэм олохпор
Үчүгэй суох да
буолабына,
Үөскээбит Ленам
биэрэгэр
Үөрүөх иһиллэр
буолабына, -
Син биир этиэмим
Сирдээҕи дьолу
билэбин диэн!*

**П.Д. БАЙАНАЕВА,
«Отуу уота» түмсүү
бэрэссэдээтэлин
солбуйааччы**

«Ыччат уонна дьэ-кэргэн социальнай-психологической өйбүлүн киинин» Намнаабы филиала Саха республикатын үрдүнэн биир бастакынан тэриллэн үлэтин 2004 сыл муус устар 26 күнүттэн саҕалаабыта. Филиал арыллыытын идеятын оччолорго улуус баһылыга Д.П. Корякин, дьэ-кэргэн уонна ыччат политикатын управлениетын салайааччыта У.П. Атласова уонна специалистна В.В. Кутюков тобулан, бырайыагы олоххо киллэрбиттэрэ.

Бүгүн филиалбытыгар төрдүбүт: филиал салайааччыта – А.С. Васильева, уйулҕа эйгэтин үөрэтээччилэр – В.Н. Попова, А.С. Егорова, социальнай педагог – Т.И. Гоголева.

Үлэбит сыала-соруга диэн ыччат олоҕор уйулҕа эйгэтин иитиигэ, ол эбэтэр киһи бэйэтин психической доруобуйатын көрүнэригэр, психологической кыһарҕантан тахсыыга уонна чугас дьонугар көмөлөһөрүгэр, ыччат бэйэтин туругун билэригэр наадалаах хаачыстыбалары ингэри буолар. Кииммит специалистара психологической-педагогической диагностикалары, бөлөбүнэн уонна бириддилен коррекционной-сайыннарар уонна сырдатар

дьарыктары, тус бэйэ үлэлэрин, личностнай сайдыытын трениннэри, бөлөбүнэн тимбилдиннэри, интернет уонна информация хайысхатынан сырдатар үлэлэри ыытар.

* * *

БИИГИ БИРИНСИПТЭРБИТ:

Хас биридди киһи биһиги харахпытгар дэгнэ кестөр. Киһи олоххо көрүүтэ-талыыта тус дьонуннаах.

Киһи араас хайысхалара болҕомтоҕо уонна убааста-былга тардыллыахтаах.

Киһи үлэтин сүрүн хайысхалара:

СОЦИАЛЬНАЙ-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЙ ХАЙЫСХА

Социальной-психологической өйүүр үлэ бэйэни билини, бэйэни сайыннары боппу-руостарыгар уонна психологической соругу быһаары буолар. Олох ыарахан уонна кыһарҕан кэмигэр психологической көмө оноруу. Сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолорго быраабы кэһиигэ

профилактиканы ыытыы. Дьэ-кэргэн сайдарыгар уонна атаҕар турарыгар психологической өйбүлү оноруу. Оскуолаҕа киириигэ оҕолору бэлэмнээһин, кэлин үлэни булууга көмө, бириддилен уонна бөлөбүнэн үлэлэри ыытыы. Ыччат социальнай хайысхатын сайыннары буолаллар.

МЕТОДИКО-АНАЛИТИЧЕСКАЙ ХАЙЫСХА

Социальной сулууспалар специалистарын профессиональной билиилэрин, таһымнарын үрдэтиигэ үөрэтэр семинардары тэрийии; нэһилиэнньэни кытары үлэлиир специалистарга методической көмөнү оноруу буолар.

ИНФОРМАЦИОННАЙ ХАЙЫСХА

Киһи олоҕун араас кэрди-стэригэр социальнай-пси-

лорго правовой үлэни ыытыы. Маны тэнэ социальнай видеороликтар табыстылар: «Нет насилию в семье!», «Берегите детей!», «Твой выбор!», «Видео-опрос: День без телефона».

аһарыгар психологической көмө оноруулар. Ону таһынан кырдыаҕастарбытыгар «Дьонун саас» диэн кулууп, инбэлииттэр, бэтэрээннэр кулууптара уонна «Түмэн» диэн волонтерской хамсааһын би-

күннэригэр аһаарыгар «Во цвете лет» социальнай фото-проект ханнык баҕарар кэмнэ эдэр киһиэхэ күүс-көмө, сүбэ-ама биэрэр биһиги аҕа саастаахтарбытыгар анаар. Элбэҕи билбит, уһундук олоҕорбут киһи кэпсээнин истэр, ону таһынан хаартыскаҕа түһэрэн киһи олоҕун көрдөрөн, бэйэтигэр ахтылҕан курдук уонан биэрэр кэрэ бэлиэ буолуо диэн бу фото-проект онорууларан сыл ахсын үлэлиир.

Маны таһынан «Зеленый патруль», «Велопробег», «Сохрани на свой мобильный телефон Доверия», «Собираемся в школу», «Почта любви», «Свеча памяти», «Забота о пожилых», «Скажи нет насилию!», «Мы против наркотиков» араас акциялар ыытыллар.

Биир улахан бырайыак-пыттынан волонтерской хам-

ЫЧЧАТЫ УОННА ДЬИЭ КЭРГЭНИ АРАНАЧЧЫЛААН

нигини кытта үлэлииллэр.

«Первичный контроль» программаны сокуоннай саастарын туола илик оҕолор дьыалаларынан дьарыгыгар хамыһыйаны уонна федеральной сулууспа толору уонна буруйдааһын салалтатын кытта сокуону кэһэр оҕолорго профилактической миэрэлэр олохтонолор. Программа сыала арыгыттан, наркотиктан ыччаты уонна сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолору тэйитиигэ психологической профилактики уонна коррекционной үлэни ыытыы буолар. Манан сибээстээн 2012 сылтан Нам улуугу ахсын көлөпүнэни суох онорууга «PR-кампания против наркомании» диэн бырайыак ыытыллар.

Сүрүн сыала ыччаты чөл олоххо туһаайыы, тутуһуннары уонна көхтөөх олоҕу сайыннары буолар. Маны тэнэ киһи специалистара ПАВ, виртуальной тутулуугу уонна бэрээдэги кэһии хайысхаларыгар сэрэтии лекциялары ыыталлар. Бу таһынан КДН мунньахтарыгар, Төгүрүк остуолларга, семинардарга көхтөөх кыттыыны ылабыт.

«Психологическое здоровье» программаны сыл ахсын ууга былдыаммыт уонна ыарахан кэмгэ түбэспит дьонно психологической өйбүлү онорон ГУ ЧС кытта бииргэ үлэлэһибит. Бэйэ-бэйэтиги суох буоларын туһугар сырдатар, психологической трениннар ыытыллар.

Биһиги кииммит сыл ахсын араас бырайыактары үлэлэтэр. Ол курдук Оҕо көмүскэлин күнүгэр аһаары «Забег в ползунках» күрэхтэһии дьэ-кэргэн эмоциональной сибээһин күүһүрдэр, оҕолору спорка туһаайар.

«Мои горизонты» социальнай бырайыак дьахтар эмоциональной-психологической туругун сайыннарыыга, дьахтар хаһан баҕар мааны, кыраһабай сибээһи буоларын көрдөрүүгэ туһаайылар.

Дьонун саастаахтарбыт

сааһыны сырдатты, ис хоһоонун арыыы буолар. 2018 сыл сэттинбиттэн «Түмэн» диэн волонтерской этэрээт үлэтин саҕалаабыта. Оҕолор оскуола кэнниттэн иллэн кэмнэрин туһалаахтык атаардыннар диэн манньк бырайыагы оноруохха диэн буолбута. Онтон ыла волонтердарбыт элбэх тэрээһин-нэргэ кыттыыны ылааллар.

* * *

Ыччаты кытта үлэбитигэр республикаттан үс грант кыайыылааҕа буоллубут, ол курдук «Лучший информационный проект» - «Ыллык» анал хаһыаты таһаарыыга (2005г.), «Долина Энциэли» - ыччаты патриотической тыһына иитиигэ социальнай бырайыак (2008г.), «Думай и выбирай» - наркоманияны утары профилактикаҕа туһаайылыбыт бырайыак (2008г.) ситиһиилээхтик көмүскэммиттэрэ.

Бүгүн киһи соругунан нэһиликкэ социальнай-психологической өйбүлү, көмөнү кэнэти, ыччаты кэрэхсэтэр хайысхаларга кэлим информацияны бэлэмнээһин уонна филиал материальной-технической тутулун сайыннары буолар.

Уйулҕа эйгэтин үөрэтээччи идэтэ уонна кииммит өссө да үүнэ-сайда туруохтара диэн эрэнэбит. Биһиги үлэбитин инстаграм страницатыгар киирэн сэргээн көрүүхүтүн сөп: [@psycentr_namtsy](https://www.instagram.com/psycentr_namtsy).

Уон биэс сыллаах үбүлүөйбүтүнэн сибээстээн кэрэ анардары «Перинатальной йога» маастар-кылааска ыһырабыт. Эһиэхэ анаан Дьокуускай куорат уйулҕа эйгэтин үөрэтээччилэрэ Елисеева Наталья Дмитриевна уонна Федулова Анна Павловна дьарыгы ыһа кэлиэхтэрэ. Буолар кэмэ: кулун тутар 29 күнэ, 10 чаастан, I нүөмэрдээх Нам орто оскуолатын аактабай саалатыгар. Бэйэ-бэйэтиги кытары йогалыырга сөптөөх танас уонна көбүөр илдэ кэһэбит.

Т.И. ГОГОЛЕВА,

ыччат уонна дьэ-кэргэн социальнай-психологической өйбүлүн киинин социальнай педагога

Понедельник, 1 апреля

05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00
Новости
09.20 Сегодня 1 апреля.
День начинается 6+

Вторник, 2 апреля

05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00
Новости
09.20 Сегодня 2 апреля.
День начинается 6+

18.50 На самом деле 16+
19.50 Пусть говорят 16+
21.00 Время
21.30 Т/с «Подкидывш» 16+

Среда, 3 апреля

05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00
Новости
09.20 Сегодня 3 апреля.
День начинается 6+

Четверг, 4 апреля

05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00
Новости
09.20 Сегодня 4 апреля.
День начинается 6+

18.00 Вечерние Новости
18.50 На самом деле 16+
19.50 Пусть говорят 16+

Пятница, 5 апреля

05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00
Новости
09.20 Сегодня 5 апреля.
День начинается 6+

Суббота, 6 апреля

06.00, 10.00, 12.00
Новости
06.10 Т/с «Штрафик» 16+
08.10 Игрый, гармонь лю-
бия! 12+

13.10 Живая жизнь 12+
14.40 Концерт, посвящен-
ный 100-летию Финансово-
го университета 12+

Воскресенье, 7 апреля

05.30, 06.10 Т/с «Штра-
фик» 16+
06.00, 10.00, 12.00
Новости
07.40 Часовой 12+

Понедельник, 1 апреля

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00
Вести
09.55 О самом главном 12+

Вторник, 2 апреля

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00
Вести
09.55 О самом главном 12+

Среда, 3 апреля

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00
Вести
09.55 О самом главном 12+

Местное время
11.45 Судьба человека с Бори-
сом Корчевниковым 12+

Четверг, 4 апреля

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00
Вести
09.55 О самом главном 12+

Пятница, 5 апреля

05.00, 09.25 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 20.00
Вести
09.55 О самом главном 12+

03.50 Т/с «Сваты» 12+

Суббота, 6 апреля

05.00 Утро России. Суббота
08.40 Местное время. Суббота
12+
09.20 Пятеро на одного 12+

Воскресенье, 7 апреля

04.30 Т/с «Сваты» 12+
06.35 Сам себе режиссёр 12+
07.30 Смехопанорама 12+

Понедельник, 01 апреля

06:00 Бастыг клип 12+
06:30 Чэгиэн-чэбдик буо-
луохха! 6+
06:45 Готовим вкусно и
полезно 12+

Вторник, 02 апреля

06:00 Бастыг клип 12+
06:30 Чэгиэн-чэбдик буо-
луохха! 6+
06:45 Готовим вкусно и
полезно 12+

12:15 Биһикчээн 0+
12:30 Город женщин 12+
13:30 Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 Телесериал 16+

Суббота, 06 апреля

06:00 Геван 6+
06:30 «Спорт-КЛУБ» 12+
07:30 Саҥа күн-Новый
день 6+

12:15 Биһикчээн 0+
12:30 Город женщин 12+
13:30 Саха Сирэ-Якутия 12+
14:00 Телесериал 16+

Суббота, 06 апреля

06:00 Геван 6+
06:30 «Спорт-КЛУБ» 12+
07:30 Саҥа күн-Новый
день 6+

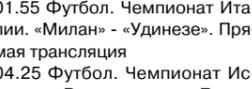

Понедельник, 1 апреля

12.00 Д/ф «Вся правда про...» 12+
12.30 Самые сильные 12+
13.00, 14.55, 16.50, 19.15, 21.20,
00.00
Новости

Вторник, 2 апреля

12.00 Д/ф «Вся правда про...» 12+
12.30 Самые сильные 12+
13.00, 15.05, 15.40, 18.45, 21.55,
01.25
Новости

Понедельник, 1 апреля

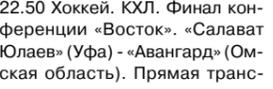
01.55 Футбол. Чемпионат Ита-
лии. «Милан» - «Удинезе». Пря-
мая трансляция
04.25 Футбол. Чемпионат Испа-
нии. «Вильярреал» - «Барсе-
лона». Прямая трансляция

Среда, 3 апреля

12.00 Д/ф «Вся правда про...» 12+
12.30 Самые сильные 12+
13.00, 14.55, 17.00, 19.25, 21.30,
00.55, 03.55
Новости

Вторник, 2 апреля

12.00 Д/ф «Вся правда про...» 12+
12.30 Самые сильные 12+
13.00, 15.05, 15.40, 18.45, 21.55,
01.25
Новости

Понедельник, 1 апреля

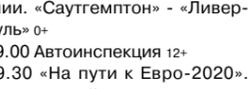
01.55 Футбол. Чемпионат Ита-
лии. «Милан» - «Удинезе». Пря-
мая трансляция
04.25 Футбол. Чемпионат Испа-
нии. «Вильярреал» - «Барсе-
лона». Прямая трансляция

Среда, 3 апреля

12.00 Д/ф «Вся правда про...» 12+
12.30 Самые сильные 12+
13.00, 14.55, 17.00, 19.25, 21.30,
00.55, 03.55
Новости

Вторник, 2 апреля

12.00 Д/ф «Вся правда про...» 12+
12.30 Самые сильные 12+
13.00, 15.05, 15.40, 18.45, 21.55,
01.25
Новости

Понедельник, 1 апреля

01.55 Футбол. Чемпионат Ита-
лии. «Милан» - «Удинезе». Пря-
мая трансляция
04.25 Футбол. Чемпионат Испа-
нии. «Вильярреал» - «Барсе-
лона». Прямая трансляция

Среда, 3 апреля

12.00 Д/ф «Вся правда про...» 12+
12.30 Самые сильные 12+
13.00, 14.55, 16.50, 19.30, 21.55,
00.35
Новости

КАКАЯ СИТУАЦИЯ СКЛАДЫВАЕТСЯ В РЕСПУБЛИКЕ В СФЕРЕ ОПЛАТЫ ТРУДА?

Ситуация с выплатой заработной платы на территории республики остается нестабильной. На начало 2019 года общий размер задолженности по оплате труда как согласно данным статистического наблюдения, так и по «латентным» должникам, не представляющим сведения в органы статистики, составил около 92 млн. рублей в 31 организации, в том числе банкротах. В числе должников — АО «МТС Нюрба-Агро» Нюрбинского района - 473 тыс. руб., ОАО «Нюрбинский ювелирно-гранильный завод» Нюрбинского района - 1439 тыс. руб., КП «Арктическая транспортная компания» Усть-Янского района — 1.720 тыс. руб., ГУП «Сахамедпром» - 2.960 тыс. руб., АО «Янгеология» - 15,6 млн. руб., СППК «Чолбон» - 5 млн. руб., АО «Якутскгеофизика» - 3 млн. руб. и другие.

КАКИЕ МЕРЫ ПРИНИМАЮТСЯ ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРЫ В ЦЕЛЯХ ЗАЩИТЫ ПРАВ ГРАЖДАН НА ОПЛАТУ ТРУДА?

Вопросы защиты трудовых прав граждан стоят на ежедневном контроле прокуроров. Мы на постоянной основе проводим проверки работодателей, основаниями которых являются как обращения работников, так и информация о нарушениях их прав, полученная из иных источников.

По их результатам в 2018 году выявлено порядка 9 тыс. нарушений закона, почти 230 млн. руб. своевременно невыплаченной заработной платы, отпусковых, окончательных расчетов и другие факты оплаты труда ниже размера минимальной заработной платы.

Для восстановления прав граждан прокурорами принимается комплекс мер реагирования, это и заявления в суд, и представления, и привлечения к административной ответственности. Так, в 2018 году в целях защиты прав граждан в сфере оплаты труда принято около 7 тысяч мер прокурорского реагирования, по требованиям прокуроров к дисциплинарной и административной ответственности привлечено свыше 580 лиц. По материалам прокурорских проверок возбуждено 5 уголовных дел.

КАКОВЫ РЕЗУЛЬТАТЫ ПРИНЯТЫХ ПРОКУРОРАМИ МЕР? КАКАЯ СУММА ЗАДОЛЖЕННОСТИ ПОГАШЕНА? В СКОЛЬКИХ ПРЕДПРИЯТИЯХ?

С начала 2018 года принятыми мерами реагирования удалось добиться восстановления прав 2,7 тысяч работников на своевременное получение вознаграждения за труд. В результате вмешательства органов прокуратуры выплачено 242,3 млн. рублей задолженности по заработной плате. В их числе — ООО «Томпо-Аурум» (22,4 млн. руб.), ЗАО «Малые разрезы Нерюнгри» (19,6 млн. руб.), АО «Строительное управление - 888» (14,6 млн. руб.), МУП «Коммунальщик» (12,2 млн. руб.), ООО «Сокол» (10,7 млн. руб.), ЗАО «Гордормостстрой» (7,5 млн. руб.),

ОАО «Сахаплемобьединение» (9,9 млн. руб.), АО «Дороги Усть-Алдана» (6,2 млн. руб.), ООО «Эрчим-Тхан» (5,9 млн. руб.), ООО «Нерюнгростройизыскания» (5,6 млн. руб.), АНО «Абырал» (4,6 млн. руб.), ООО «Завод базальтовых материалов» (3 млн. руб.), ООО «Агрофирма Немюгю» (2,8 млн. руб.) и другие.

КАКИЕ ОСНОВНЫЕ ПРИЧИНЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЗАДОЛЖЕННОСТИ?

Причинами нарушений со стороны работодателей является сложное финансовое состояние, что в свою очередь связано с неэффективным управлением, неисполнением перед ним обязательств другими лицами за выполненные работы и оказанные услуги. Ситуация усугублялась получением субсидий и иных мер поддержки из бюджетов.

ОПЛАТА ТРУДА

К примеру, причиной образования перед 42 работниками ООО «Улусные коммунальные сети» Усть-Алданского района долга по оплате труда в размере 1,4 млн. руб. послужило несвоевременное поступление средств субсидий на возмещение выпадающих доходов в связи с установлением льготных тарифов на коммунальные услуги в размере 1,5 млн. руб.

В организациях строительства и дорожного хозяйства выявлено 46,5 млн. руб. своевременно невыплаченной заработной платы, из которых 23,9% от общей суммы долга образовалось по причине неоплаты государственных и муниципальных контрактов.

Так, в результате неоплаты в установленные сроки выполненных работ в рамках государственных контрактов по ремонту автомобильных дорог, содержанию региональных автомобильных дорог общего пользования ОАО «Дороги Усть-Алдана» допущены факты невыплаты заработной платы своим работникам, в т.ч. за май-июль 2018 года в размере 5,5 млн. руб.

В ряде случаев причиной являются противоправные действия работодателя. Например, в Олекминском районе по материалам проверки прокуратуры было возбуждено уголовное дело по ст. 195 УК РФ по факту неправомерного вывода имущества муниципального унитарного предприятия, повлекшего образование задолженности по заработной плате. Прокуратура Нюрбинского района установила, что руководство юридического лица при наличии доходов от реализации продукции, от поступления сельскохозяйственных субсидий, расходовало денежные средства не на выплату зарплат, а на другие цели, допустив задолженность по оплате труда в сумме более 5,5 млн. руб. Задолженность погашена только после возбуждения по результатам проверки прокуратуры уголовного дела по ст. 145.1 УК РФ.

В ТЕЧЕНИЕ ПРОШЛОГО ГОДА, ДА И СЕЙЧАС КАК В СРЕДСТВАХ МАССО-

ВОЙ ИНФОРМАЦИИ, ТАК И САМИМИ РАБОТНИКАМИ АКТИВНО СТАВИТСЯ ВОПРОС О ДОСТИЖЕНИИ ЦЕЛЕВЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ОПЛАТЫ ТРУДА РАБОТНИКОВ БЮДЖЕТНОЙ СФЕРЫ (ОБРАЗОВАНИЯ, ЗДРАВООХРАНЕНИЯ, КУЛЬТУРЫ И ДР.), ПРИНИМАЛИСЬ ЛИ ПРОКУРАТУРОЙ МЕРЫ В СВЯЗИ С ЭТИМ?

Да, органами прокуратуры республики проведена проверка реализации положений Указа Президента РФ от 07.05.2012 N 597 «О мероприятиях по реализации государственной социальной политики».

Установлено, что размер заработной платы работников учреждений здравоохранения, культуры и образования, подведомственных министерствам здравоохра-

нения, спорта, образования и науки культуры и духовного развития доведен до соответствующих размеров.

Вместе с тем, при необходимости увеличения самих окладов, фактически повышение размеров заработной платы достигнуто за счет стимулирующих выплат, размер которых достигал до 70% и выше от заработной платы.

В качестве примера, можно привести результаты проверки в одном из учреждений, где повышение средней заработной платы было достигнуто за счет начисления стимулирующих выплат в размере 85,6 % при установленном окладе в размере всего 6 847 рублей.

В связи с этим, прокуратура внесла в адрес Правительства республики представления, по результатам рассмотрения которых, органами исполнительной власти проводится работа в целях поэтапного достижения указанного соотношения, в том числе путем разработки соответствующих нормативных актов. Ситуация находится на контроле прокуратуры республики.

МНОГИЕ РАБОТНИКИ НЕ ВСЕГДА ЗНАЮТ В КАКИЕ СРОКИ И КАКИМ СПОСОБОМ ЕМУ ДОЛЖНА ВЫПЛАЧИВАТЬСЯ ЗАРАБОТНАЯ ПЛАТА. МОЖЕТЕ ЛИ ВЫ НАШИМ ЧИТАТЕЛЯМ КРАТКО РАЗЪЯСНИТЬ ПОЛОЖЕНИЯ ЗАКОНА В ЭТОЙ ЧАСТИ?

Да конечно. Необходимо знать, что Трудовой кодекс обязывает работодателя выплачивать заработную плату не реже, чем каждые полмесяца.

Конкретная дата выплаты устанавливается каждой организацией индивидуально. Сроки указываются в правилах внутреннего трудового распорядка, коллективном или трудовом договоре, с которыми гражданин должен ознакомиться при приеме на работу.

Если срок выплаты приходится на выходной или нерабочий праздничный день, она производится накануне этого дня.

По соглашению сторон заработная плата либо выплачивается в месте выполнения

работы либо переводится в кредитную организацию, выбранную работником.

ЧТО ДЕЛАТЬ РАБОТНИКУ В СЛУЧАЕ НАРУШЕНИЯ СРОКОВ ВЫПЛАТЫ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ?

Для защиты своих прав гражданин может в первую очередь обратиться к руководителю организации, где он работает. Если заработная плата задержана на срок более 15 дней работник имеет право, известив работодателя в письменной форме, приостановить работу на весь период до выплаты задержанной суммы. Исключение составляют государственные служащие, организации, обслуживающие особо опасные виды производств и оборудования и так далее.

Кроме того, граждане вправе обратиться с жало-

бой в Государственную инспекцию труда, либо по месту жительства в органы прокуратуры или в суд. В этом случае важно отметить вопрос своевременности обращения. Не нужно дожидаться формирования больших долгов, а сообщать о возникновении задолженности сразу, как только она образовалась. Практика показывает, что в рамках процедур банкротства вероятность погашения задолженности существенно снижается, занимает достаточно долгий период времени, достаточно часто эти долги остаются не погашенными, в связи с этим необходимо обращаться своевременно, не доводя до того, когда у организации возникнут признаки банкротства.

ЗАЧАСТУЮ РАБОТНИК ПРИ НАЛИЧИИ ЗАДОЛЖЕННОСТИ ПРОДОЛЖАЕТ РАБОТАТЬ В ЭТОЙ ЖЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ОПАСАЕТСЯ ОБРАЩАТЬСЯ В КОМПЕТЕНТНЫЕ ОРГАНЫ И СУД, БОЯСЬ НЕГАТИВНЫХ ПОСЛЕДСТВИЙ СО СТОРОНЫ СВОЕГО РУКОВОДИТЕЛЯ? КАК БЫТЬ В ТАКИХ СЛУЧАЯХ?

Действительно, в ряде случаев работодатели, допуская нарушение прав своих работников, стремятся данный факт скрыть, дабы избежать ответственности. Из-за этого в отношении работника, подавшего жалобу, могут последовать нежелательные для него меры. Чтобы этого не последовало, при обращении в органы прокуратуры и Гострудинспекции гражданин вправе указать о неразглашении его данных. В этом случае конфиденциальность сохраняется.

КАКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ РАБОТОДАТЕЛЯ ПРЕДУСМОТРЕНА ЗА НАРУШЕНИЕ СРОКОВ ВЫПЛАТЫ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ?

Работодатели за нарушение сроков выплаты вознаграждения за труд несут административную и уголовную ответственность.

Административная ответственность предусмотрена статьей 5.27 КоАП РФ как для руководителя организации, так и для юридического лица.

В качестве меры ответственности предусмотрено предупреждение, наложение административного штрафа (на должностных лиц от 10 до 20 тыс.руб., на индивидуальных предпринимателей - от 1 до 5 тыс.руб, на юридических лиц - от 30 до 50 тыс.руб.) За совершение повторного правонарушения меры ответственности являются более строгими, вплоть до дисквалификации должностных лиц.

К примеру, прокуратура Хангаласского района в ходе проверки соблюдения законодательства об оплате труда выявила наличие задолженности в ООО «Сокол».

При этом, ранее прокуратурой района в обществе неоднократно выявлялись факты нарушения трудовых прав работников, в отношении руководителя ООО «Сокол» и юридического лица принимались меры прокурорского реагирования, в том числе административного характера. По результатам, работникам заработная плата выплачивалась.

Однако, руководство предприятия не стабилизировало ситуацию с оплатой труда, допущено образование новой задолженности.

В целях защиты трудовых прав работников предприятия, прокуратура района внесла в адрес его руководителя представление, а также возбудила в его отношении и в отношении юридического лица административные дела по ч. 7 ст. 5.27 КоАП РФ (невыплата заработной платы лицом, ранее подвергнутым административному наказанию за аналогичное административное правонарушение).

По результатам рассмотрения актов прокурорского реагирования, задолженность по выплате заработной платы погашена. Директор общества привлечен к административной ответственности в виде дисквалификации сроком на 1 год, юридическое лицо оштрафовано на сумму 50 000 руб.

Частичная невыплата свыше трех месяцев либо полная невыплата свыше двух месяцев заработной платы может повлечь уголовную ответственность по статье 145.1 Уголовного кодекса РФ.

Кроме того, ст. 236 Трудового кодекса РФ установлена материальная ответственность работодателя за задержку выплаты заработной платы и других выплат, причитающихся работнику, согласно которой при нарушении срока выплаты заработной платы, оплаты отпуска, выплат при увольнении и т.д., работодатель обязан выплатить проценты (денежную компенсацию) за каждый день задержки по день фактического расчета включительно (в размере не ниже одной сто пятидесятой действующей в это время ключевой ставки Центрального банка РФ). Для получения таких процентов необходимо обращаться непосредственно к работодателю.

М.В. РОЖИНА,
старший помощник прокурора республики по взаимодействию со средствами массовой информации, старший советник юстиции

Доуробуйа баар — күндү баай

Аан дойдутаагы бүүр күнэ диэн 2006 сылтан кулун тутар иккис чэпиизиргэр ытыллар. Саамай сүрүн соругунан уопут атастаһы, бүүр ыары-ытын эрдэ булан хронической көрүнгөр тиэрдибэт, эмтээнин хаачыстыбатын тупсары, саңа эмтэри, аппаратура-лары туттуу, эмтээнин буолаллар.

Сир үрдүгэр баар дьон ахсааныттан 10%-на бүүр ыарытынан ыалдыаллар. Хомойуох иһин, бу сыыппара үрдээн иһэр. Бу ыарахан ыарытынан өлүү олус үрдүк. Сүрэх, тымыр, сахарнай диабет, СПИД уонна да атын ыарахан ыарытылар бүүр олоҕурбут (хронической) көрүнгөр тириэрдэлэр. Бастатан туран, бүүр организмтан шлактары, туустары, дыааттаах эттиктэри сайдаан таһаарар, онтукага кэһилиннэбинэ киһи организмэ сүһүрэр, мөлтөөн, бүтэһи-

БҮӨРҮ ХАРЫСТЫЫРГА СҮБЭЛЭР

гэр өлүүгэ тиэрдэр.

Бүүр ыарытынын сүрүн биричиинэлэрэ:

- табахтааһын, арыгылааһын;
- наркотигы туттуу;
- хонтуруола суох өр кэмгэ бүүргэ куһаҥан дьайыылаах эми иһии;
- ыраас ууну атын утахтарынан (согунан, газированнай согунан, чэйинэн, кофенан) солбуйуу;
- хамсаммат буолуу;
- сыыһа аһааһын, элбэх туустаах аһы сизэһин;
- олоҕурбут араас ыарытылар;
- тымныыга чараастык тагна сылдыбы, тонуу-хатыы;
- үлэлиир, олорор дьыэлэр температурнай режимнэрэ сөп түбэспэтэ буолуохтарынан сөп.

Хайдах харыстанарга сүбэлэр:

- күн аайы бүүр сайдаан та-

һаарар үлэтин тупсарар инниртэн, киһи 1,5-2 лууну иһиэхтээх;

- сылга биридэ иик, хаан анализтарын туттаран бүүр үлэтин көрүнүү;
- хамсаныы, эти-хааны эрчийии;
- куһаҥан дьаллыктартан аккаастаныы;
- ыйааһыны, хаан баттааһынын көрүнэ сылдыбы;
- хаанга саахары нуорматыгар тутуу;
- сөпкө аһааһын, күннээҕи аһылыкка оҕуруот аһа, фрукта баар буоларын хааччыйыы.

Аныгы сайдыылаах, түргэн тэтимнээх олоххо доубайдык сылдьан, чөл, тупсаҕай олохтоох буолун! Дьыэ кэргэннигин, бэйэжитин харыстаның!

Медпрофилактика салаата

ОМВД информирует

ДЕЛА ЗА НЕДЕЛЮ

(с 18 по 24 марта 2019 года)

ОМВД России по Намскому району сообщает, с 18 по 24 марта всего зарегистрировано сообщений – 58. Из них телесные повреждения – 3, рапорта об обнаружении признаков административного правонарушения – 3, без вести пропавшие – 2, кража – 1, обнаружение трупа – 1, сообщения о ДТП – 3, другие сообщения – 3.

Всего составлено административных протоколов – 116.

Из них по линии ГАИ всего – 89. За нарушение правил перевозки детей – 9, на штрафстоянку поставлено – 9, за управление ТС, (лишенными) без права на управление ТС – 5, за управление ТС в состоянии алкогольного опьянения – 4, ДТП – 4 (материальные), нарушение пешеходами ПДД – 7, неуплата административного штрафа – 5.

ВНИМАНИЕ! ОПЕРАЦИЯ «ТАКСИ»

С 2 по 11 апреля 2019 года на территории Намского улуса инспекция Гостехнадзора совместно с работниками подразделения ГИБДД проводят первый этап профилактической операции «Такси».

Проведение плановых (рейдовых) операций «Такси», осуществляющих деятельность по перевозке пассажиров и багажа осуществляется в соответствии со статьей 13.2. Федерального закона от 26. 12. 2008 №294-ФЗ «О защите прав юридических лиц и индивидуальных предпринимателей при осуществлении государственного контроля (надзора) и муниципального контроля». Графиком осуществления совместных рейдовых профилактических мероприятий

в улусах (районах), городах Республики Саха (Якутия) по проверке легковых автомобилей, осуществляющих перевозку пассажиров и багажа легковым такси, а также выявлению лиц, осуществляющих деятельность без разрешения, согласованном с уполномоченным Правительством Российской Федерации федеральным органом исполнительной власти в области обеспечения безопасности дорожного движения и настоящим Порядком, на основании задания на проведение плановых (рейдовых) осмотров.

Н. ДЬЯЧКОВСКИЙ, старший инспектор Гостехнадзора по Намскому улусу

КӨННӨРҮҮ

Кулун тутар 14 күнүгэр «Хамаатта – мин дойдум» диэн М. Винокурова ыстатыйатыгар «Бу күн 2016 сылга «Нам уллуһун баһыттыа» Бочуот кинигэтигэр киирбит нэһилиэк ытык-мааны ыала Н.В. Сергучева уонна А.Н. Федоров Кыһыл көмүс сыбаайаларын бэлиэтэбиттэрэ эмиэ ураты суолталаах» диэн көннөрөн ааҕаргытыгар.

Редакция.

Редакция почтатыттан

Быйыл тохсунньу 15, 17, 18 күннэригэр тымныһан 1-5 кылаас оҕолорун мэхэйдэтэ. Биридэ өрөбүлгэ -48°С уонна 30 чыыһылаа -47°С тымныы-быта карантинга түбэспит. Онтон ыла тымныы үөрэнэр оҕолору мэхэйдэбэтэ, сымнаһыар кыһын ааста.

Республика «өмүрэх» курдук дыһаһынан карантини, аһары куттанан тохсунньу 29-тан олунньу 5 күнүгэр диэри, онтон салгыы олунньу 6-тан олунньу 11 күнүгэр диэри уһаан, үөрэммэккэ олоруттара, оскуола сабыллыбыта.

Бу кэмнэ уллуспутулар грипп суоҕун кэриэтэ этэ, республика дыһаһар, мөккүһэр бырааптара суох. Олунньу

«ӨМҮРЭХ» ДЬАҤАЛ

12 күнүттэн үөрэх салданар. Онтон 15 хонук үөрэнэн баран, дьэ, грипп маассабыдык тарҕанна диэн олунньу 27 күнүттэн кулун тутар 7 күнүгэр диэри карантинга олоруттала. Бу иккис долгунга элбэх оҕо ыарыйды. Ол кырдык. Билигин да грипп ааста диэн дыһаһал тахса илик.

Мин тус санаабар, тохсунньу 29 — олунньу 11 күннэрин устата карантинга олоруттарын «өмүрэх эмээхсин» дыһаһалын курдук дибиин.

Күһүн барыбытыгар «гриппол» укуол биэрэллэр, оһон син көмүскэллээх курдукпут. Бастабы карантин кэмгэр босхо барыт үлэһит-

тэр, кэрийэн наадаларын ситтэхтэрэ буолуо. Онтон оҕолор үөрэхтэрин көтүтүүлэригэр күмэр да эпизити сүкпэтэ буолуо. Ити арааһынай ааттаах надзордарыт кумаагы бөһөнү толорон, грипптээһини аҕыйаттыбыт диэн отчуот бөҕө буолуо. Уопсайынан бары дыһаһалара барыта омуннаах, төлөннөөх, туох эмэ случай табыстаһына, бириккү күн айманан, айдааран баалларын биллэрэн баран, таас истиэнэ нөһүө олорон ыстыраабынан куттуохтара.

Чэ, тохтуум, карантин ыары тарамматыгар наадатын наада, ону толкуйдаан баран дыһаһаһаа.

К. ЕРЕМЕЕВ - ТИЛИН

Table with 2 columns: Name (e.g., Москвитина, Оконешиников) and Description of their work or achievement.

Table with 2 columns: Name (e.g., Оконешиников, Исакова) and Description of their work or achievement.

Table with 2 columns: Name (e.g., Замятина, Замятиной) and Description of their work or achievement.

Table with 2 columns: Name (e.g., Никифорова, Семеновна) and Description of their work or achievement.

Table with 2 columns: Name (e.g., Никифорова, Семеновна) and Description of their work or achievement.

ЫҢЫРЭХ ТЫПТАР

Күндү дьүөгөбитин **ВАЛЯНЫ** 70 сааскын туолбут күнүнэн эвэрдэлибит!
Чэгиэн буол, кырдыар диэнгэ бэриммэккэ, сэргэх сылдьан оҕолорун, сиэннэрин ми-чээрдэригэр, чугас дьонун сылаас сыһыан-нарыгар куустаран, үүнэр күнү үөрэ-көтө көрсөн уһуннук, дьоллоохтук олороргор ба-барабыт!

**Үөдэй 8 кылаастаах оскуолатын
1965 с. выпускниктара.**

МАХТАЛ

Бииргэ төрөөбүт бырааппыт, убайбыт Семенов Леонид Ни-колаевич Бельгия Ваямундо куоратыгар Аан дойду кубогар Россия сборнайыгар киирсэн Дартс көрүнгэр инбэлииттэр ор-толоругар сахалартан бастакынан Россия спордун маастарын аатын ылбыта. Билигин Иркутскайга олорор.

Кини күрэхтэһэ барарыгар күүс-көмө буолбут, сырдатар билиһиннэрэр үлэни ыһпыт биир дойдулаахтарбытыгар, Нам улуунун баһылыгар Слепцов Юрий Иннокентьевичка, улуус дьаһалтатын үлэһиттэригэр, Нам улуунун Дартс фе-дерациятын салайааччытыгар Е.С. Бурнашевка, хаһыакка сырдатан суруйбут А.М. Софроновка - Онтуонга уонна Нам орто оскуолатыгар бииргэ үөрэммит одноклассниктарыгар туора туран хаалбакка, ис дууһаларыттан көмөлөспүттэри-гэр сүһүөхтээх бэйэбит сүгүрүйэн туран махталбытын тиэр-дэбит. Үлэһитигэр туруоруммут санааларыт барыта туолан истиннэр.

**Бииргэ төрөөбүттэрэ П.Н. Семенов,
К.Н. Бурцева, Л.Н. Семенова, В.Н. Семенов.**

БИЛЛЭРИИЛЭР • ОБЪЯВЛЕНИЯ

® ХИЩЕНИЕ ЭЛЕК-ТРОЭНЕРГИИ МОЖЕТ ПРИВЕСТИ К БЕДЕ!

ПАО «Якутскэнерго» на-поминает об опасности са-мовольного подключения к электросетям для здоровья и жизни людей. Открыта «горя-чая линия», по которой можно сообщить о случаях хищения электроэнергии и предотвра-тить угрозу пожара или электротравмы.

Телефоны «горячей ли-нии»: 41-979, моб. 8-914-272-09-76.

Намский участок Якут-ского отделения Энергосбы-та ПАО «Якутскэнерго»

ний телефон - квартплата - Намкоммунтеплоэнерго - № лицевого счета.

По всем вопросам обра-щаться в кассу АО «Намком-мунтеплоэнерго» по адресу: с. Намцы, ул. Чернышевско-го, 14. (Гранильный завод) с 09.00 до 17.00 ч., перерыв 01.00 - 14.00 ч.

**Телефоны контакта:
8(41162) 42-195, 42-172**

Считать недействитель-ными утерянные судовой би-лет и удостоверение на право вождения маломерным суд-ном на имя Колесова Ивана Ивановича.

® ООО «Уйгу» продает бетон и цементно-песчаный раствор любых марок от В - 3,5 до В - 25 согласно ГОСТ с доставкой.

® Заливаем идеальные ленточные бетонные фунда-менты любых размеров сог-ласно ГОСТ.

Тел. 89141056350 (зво-нить в рабочее время с 9 до 18 ч.)

® Грузовые перевозки.
Тел. 89644258617

Продаю усадьбу в с. Намцы 15 соток по ул. Жиркова, 17 за 400 т.р. без торга. Участок ровный, огорожен, свет и газ рядом. Тел. 89246619102 ватсап.

2019 сыл — Эгсиэлигэ Олонхо туоната

Кулун тутар 26 күнү-гэр «Таастаах нэһилиэ-гэ» МТ баһылыгы солбу-йааччыта А.С. Стручкова Олонхо ыһыабын Ытык бэлиэтин, Аал Луук мас ма-кетын, оскуола коллекти-выгар үөрүүлээх быһыыга-майгыга туттарда.

Оскуола үөрэнээччилэрэ, учууталлара ыалдьыттары Аал Луук маһы төгүрүччү ту-ран, хомус тыаһын довуһуо-лунан көрүстүлэр. Алена Се-меновна эвэрдэ тылыгар боу-лаары турар Олонхо ыһыа-бын өрө көтөҕүллүүлээхтик, үөрэххэ-үлэҕэ үтүө сити-һиилэрдээх көрсүөхтээхпит диэн эттэ. Аал Луук маһы оскуола директорун иитэр-үөрэтэр үлэҕэ солбуйааччыта Т.М. Аргунова тутта. Туйаара Марковна Олонхо ыһыабын уруйдаан-айхаллаан туйо-да, Ытык Мас бэлиэтин анал миэстэҕэ туруорда. Саха ты-лын учуутала Аал Луук мас суолтатын оҕолорго быһаа-ран кэпсээтэ. Төрүт культу-ра учуутала О.С. Атласова хомуска оонньоон тэрээһини сэргэхситтэ. 8-с кылаас үөр-энээччитэ Назар Филиппов «Дьырыбына Дьырылыатта Кыыс Бухатыыр» олонхоттон

2019 сыл — Эгсиэлигэ Олонхо туоната

Бу күннэргэ Олонхо ыһыабын эмблематы-гар уларыылар кири-дилэр. Ол курдук, элбэх сүбэлэһии кэнниттэн Нам улуунун уустарын, маас-тардарын этиилэрин, санааларын учуоттаан, автор Л.С. Бурнашев онгорбут эмблематы-гар кыра уларыы-ылары киллэрэн би-гэргэттилэр.

Республика гераль-дикатын сэбиэтин чи-лиэнэ А.М. Матвеев: «Бу эмблеманы, кубаны ыраахтан көрөөт да, Нам-на олонхо ыһыаба ытыл-лар диэн тутта өйдөөтүм. Ол эрэри кыра уларытыла-ры киллэриэххэ сөп», - диэн сүбэлээбитэ. И.И. Павлов: «Оһуор - былыр былыргыттан тагаска-сапка, тэрилгэ бары-тыгар баар, элбэҕи кэпсиир ис хоһоонноох, элбэх информа-цияны кэпсиир аналлаах. Ол канону кэспэккэ туттар ор-дук», - диэн санаатын эппитэ. Россия хуудоһуньуктарын сойууһун чилиэнэ, СР куль-туратын үтүөлээх үлэһитэ, СР народной хуудоһуньу-га, координатор А.Н. Зверева:

«Отуу уота»
СААС КЭЛЭ
Сааспыт салаллан кэллэ,
Саңа күөс эттэ.
Саңа санаа эбилиннэ,
Сырдык иэйиш үөскээтэ.

Саргылаах саас
кэлбитинэн
Сыһыһы-буору
тэбэниэххэ,

Сырдык санаа аргыстаах
Саңа күнү сазалыахха.

Санаа-оноо буулаали,
Сикхиэр тыал
аны түспэт.
Саңа олох сиэринэн
Сатабыллаахтык
дьаһаныахха.
Сандаал саас кэллэ
Саңа күнүҥү бэристэ.

Пётр Жирков

ОЛОНХО ЫТЫК МАҤА ЫАЛДЬЫТТЫЫР

быһа тардыыны иһитиннэр-дэ. Салгыы Ытык Маһы оҕо саадын иитиллээччилэригэр билиһиннэриэхтэрэ.

Ытык бэлиэ эстафетата кулун тутарга Фрунзе, Кө-бөкөн, Арбын, Искра, Салбан нэһиликтэринэн сылдьыаба. П.Хомуस्ताах, Үөдэй, I Хомус-таах, Партизан, Никольскай, Хамаҕатта, Хатын Арыы

нэһиликтэрин олохтоохто-ро эстафетаны муус устарга тутуохтара. Мантан салгыы тэрээһин ыам ыйыгар Бөтүг, Модут, Хатырык, Маймаҕа, Түбэ, Нам сэлиэнньэтигэр ытыллыаба, бэс ыйыгар Нам сэлиэнньэтин тэрилтэлэрэ тутуохтара.

Т. АРГУНОВА, Таастаах

БЭЛИЭ СҮДҮ СУОЛТАЛААХ

буран, ыраахтан-чугастан көстүүтүн учуоттаан); Лого-тип бириинсибинэн оноруу», - диэн эппитэ.

Ол курдук, Анна Ни-колаевна Зверева кыбы-тык ньыманан тигиилэ-рин көрүнгэ киэргэтии брендугар (биир исти-илгэ) кирибтигинэн, ону кытта дьүөрэлиит тутан, эмблема кыраттан ула-хан кээмэйдээх буола бэчээттэннэҕинэ улары-бат, суруга-бичигэ чуол-кайдык көстөр, аабыллар, аһыйах бэлиэлээх, ис хоһо-онун чуолкайдык арылар, ла-коничнай буоларын барытын учуоттаан, Намнаабы кыраа-йы үөрэтэр музей специалиһа А.С. Николаева уо.д.а. көмөлө-рүнэн тангыллан уларыйда.

Кырдык даҕаны, эм-блемабыт кытыгыта сонун соҕус көрүнгөммитэ киһи хараһар тутта бырабыллар, хатанар буолбут. Аны сайын ыһыахпытыгар бүтүн ре-спубликаттан, тас дойдуттан элбэх ыалдьыт кэлэн көрүө-истиэ, сыаналыа турдаба.

К. ДЬАКОНОВА

«Эмблема төһө кы-алларынан аһыйах тыллаах, аһыйах символынан элбэҕи биэриэхтээх, түмсэн биир санааба кэлэн көннөрүөххэ-ийн», - диэн эппитэ. А.А. Ер-молаев: Символга көстөр бэ-лиэ ыһыабы кытта сүрүн ис хоһооно арыллыахтаах. Эм-блеманы онорууга үс өрүтү көрүөххэ сөп: Геральдиче-ская нуормалары тутуһуу; Эмблема (семантическая) сокуон нуормаларыгар оло-

Кылаабынай редактор В.Г. КАСЬЯНОВ

ОТДЕЛЛАР:

редакторы солбуйааччы — 41332,
хаһыаты таңыы — 41332,
бухгалтерия — 41141,
факс — 41141.

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительства, «Нам улуунун «Эгсиэли» хаһыат редакцията» автономнай учреждение. Сибээс, информационнай технологиялар уонна маассабай коммуникациялар эйгэлэригэр кэтээн көрүүгэ Федеральной сулууспа СР управлениетыгар 2012 с. олунньу 7 күнүгэр регистрациаламмыт нүөмэрэ — **ПН №ТУ14-0216.**

Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэһитин, дьыэбит аадырыһын чопчу ыйын. Редакцияба кирибит суруктар төннөрүллүбэттэр. **Автор этэрэ хаһыат санаатынын мэлдьи биир буолбат.**

«ЭНСИЭЛИ» - Нам улуунун хаһыата.

Редакция, издатель аадырыһа: 678380, СР, Нам улууна, Нам сэл., Ст. Платонова уул., 1/2 корп. Типография аадырыһа: Дьокуускай к., Вилюйскай переулук, 20
E-mail: Namtsy41141@mail.ru

Хаһыат «Якутия» медиа-холдинг АУо типографиятыгар бэчээттэннэ.

Аадырыһа:

Дьокуускай к., Вилюйскай переулук, 20
Формата А3. Кээмэйэ 3,0 бэчээт. лиис

Көҕүл сыанана атылланар

Индекс — Р0005. Тираһа — 1031 экз.
Бэчээккэ илии баттаньтын графига —
12:00 ч. 27.03.2019 с.

Бэчээккэ илии баттанна — 11:20 ч. 27.03.2019 с.